

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عنوان گزارش:

**بررسی مبانی و محورهای ۱۶ گانه
سیاست‌های کلی خانواده ابلاغی
مقام معظم رهبری**

****

پژوهشکده راهبردی سازمان بسیج حقوق‌دانان

۹۵۰۴۱۵۰۲۰

۹۵/۴/۱۵

شماره مسلسل:

تاریخ نشر:

فهرست

- مقدمه ۴
- بررسی مبانی سیاست‌های کلی خانواده ابلاغی مقام معظم رهبری: ۵
- تشریح بندهای سیاست‌های کلی خانواده ابلاغی مقام معظم رهبری: ۱۲
- ماده ۱: ایجاد جامعه‌ای خانواده محور ۱۲
- ماده ۲: توجه به محوریت خانواده در تمام برنامه‌ها و سیاست‌ها ۱۳
- ماده ۳: مسجد باید مأمونی برای افراد خانواده باشد ۱۴
- ماده ۴: نهضت فراگیر ملی برای ترویج و تسهیل ازدواج موفق ۱۶
- ماده ۵: تحکیم خانواده ۲۰
- ماده ۶: ارائه و ترسیم الگوی اسلامی خانواده و تقویت و ترویج سبک زندگی اسلامی- ایرانی ۲۶
- ماده ۷: قوانین نباید به صورتی بازنگری شود که خانواده را به سمت فروپاشی ببرد ۳۰
- ماده ۸: ایجاد فضای سالم با رعایت حد و مرزها ۳۳
- ماده ۹: حمایت از بیکاران برای دسترسی به اشتغال پایدار ۳۶
- ماده ۱۰: فضای کلی سیاست‌ها به سمت بازدارندگی از مشکلات است ... ۳۸
- ماده ۱۱: جلب مشارکت خانواده برای پیشبرد اهداف و برنامه‌های کشور ۳۹
- ماده ۱۲: تأکید بر نقش‌های مردانه و زنانه ۳۹
- بند ۱۳: پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و تزلزل خانواده ۴۳
- ماده ۱۴: حمایت حقوقی و اقتصادی و فرهنگی از زنان سرپرست خانوار ۴۸
- بند ۱۵: تکریم سالمندان ۵۰
- بند ۱۶: ارتقا سلامت خانواده ۵۳
- نسبت‌سنجی سیاست‌های کلی خانواده با قوانین و سایر سیاست‌های کلی: ۵۴

مقدمه

مسئله «زن و خانواده» به تعبیر مقام معظم رهبری، یکی از امور موثر در جامعه می‌باشد و علی‌رغم تلاش‌هایی که طی سالیان اخیر راجع به مسائل این حوزه صورت گرفته است، اما کماکان به‌مثابه یک مسئله مهم و قابل توسعه و اندیشه‌ورزی محسوب می‌شود. این مسئله همواره در بیانات مقام معظم رهبری مورد اهتمام جدی قرار گرفته و در ابعاد و سطوح گسترده‌ای مورد تدقیق و بررسی واقع شده است. سخنان مقام معظم رهبری در این حوزه در قالب سیاست‌های کلی خانواده و بیانات، علاوه بر آنکه اهداف و خطوط کلی نظام را در این زمینه ترسیم می‌کنند، بیانگر دیدگاه فقیه‌ی دین آشنا، آگاه به زمان و موضوع‌شناس می‌باشد. لذا کاربردی و نظام‌مند کردن بیانات معظم له در این زمینه می‌تواند به دستیابی به یک نقشه راه برای دست‌اندرکاران و فعالان این عرصه بیانجامد و در اصلاح مشکلات و بهبود وضعیت این امور و نیز تحقق آرمان‌های اسلام و انقلاب در این راستا کمک شایان توجهی نماید.

خانواده مهم‌ترین نهاد جامعه به شمار می‌رود و حیات و ممتات آن نیز در گرو رفتارها و فرهنگی است که در خانواده دنبال می‌شود. شناخت مسیر صحیح زندگی در بستر خانواده کانون تعالی بخشی است که رشد و هدایت افراد خانواده و به تبع آن جامعه بزرگ‌تر را فراهم کرده و ابزارهای سلامت و سعادت جامعه را گسترش می‌دهد. از این‌رو حفظ حریم خانواده بر اساس تعالیم و آموزه‌های ناب اسلامی تنها راهکار حفظ آن از آسیب‌هایی است که ارکان خانواده را تهدید می‌کند. یقیناً حفظ خانواده و هدایت آن به سمت مسیرهای متعالی نیازمند نقشه راه و برنامه جامع و مدونی است که

مسئولان و سایر اقشار جامعه را در رساندن به هدف والای تحکیم خانواده یاری کند. سیاست‌های کلی خانواده ابلاغی مقام معظم رهبری سند و نقشه راهی است که توجه به آن و برنامه‌ریزی بلندمدت برای تحقق آن می‌تواند به این مهم کمک نماید.

این موضوع که مقام معظم رهبری به عنوان رهبر انقلاب و بالاترین مقام دینی و حقوقی کشور به این نتیجه رسیدند که از طریق مجمع تشخیص مصلحت نظام و کارشناسان به بحث خانواده بپردازند نشان‌دهنده اهمیت این موضوع است. وجود این سیاست‌ها نشان‌دهنده وجود یک نگرانی برای دست‌اندرکاران نظام است و راه‌حل این نگرانی هم در ۱۶ بندی است که قصد برطرف نمودن مشکلات این حوزه را دارند.

تحلیل و بررسی سیاست‌های کلی خانواده مستلزم بررسی این سیاست‌ها از دو منظر مبانی و کلیات این سیاست‌ها و محورهای ابلاغی آن می‌باشد. بنابراین در این نوشتار در ابتدا به بررسی مبانی و کلیات خانواده در پرتو سیاست‌های کلی می‌پردازیم و سپس هر کدام از بندهای این سیاست‌ها را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

بررسی مبانی سیاست‌های کلی خانواده ابلاغی مقام معظم رهبری:

اصلی‌ترین و ابتدایی‌ترین بحثی که در خصوص مبانی خانواده مطرح می‌شود این است که از دیدگاه ما خانواده چیست؟ تعریفی که هم‌اکنون از خانواده در جهان غرب و دنیای غرب انجام می‌شود با تعریف حاصل از

نظام دینی ما متفاوت می‌باشد. تعبیری که هم‌اکنون از خانواده‌های نامتعارف انجام می‌شود و در دنیا وجود دارد، متفاوت از اندیشه‌های فکری ما است، بنابراین باید در ابتدا تعریفی موردقبول از خانواده در نظام حقوقی خود را ارائه بدهیم.

با یک نگاه موشکافانه در بحث اندیشه‌های غربی مانند کانت و جیمز میل یا جان استوارت میل و حتی از فلاسفه متقدم افرادی مثل افلاطون و ارسطو به این موضوع پی می‌بریم که نگاه آنان به خانواده یا اصلاً خانواده مدار نیست و یا اگر خانواده را می‌پذیرند یک نگاه مولد دارند و بحث تعالی و تحکیم در این اندیشه‌ها مفهومی ندارد. ارسطو در کتاب سیاست خودش دیدگاه‌هایی را مطرح می‌کند و می‌گوید زن در طبقات جامعه‌شناسی خانواده در قاعده هرم جامعه‌شناسی قرار دارد و نمی‌تواند به فضیلت و تعالی برسد و نه تنها به تعالی و فضیلت نمی‌رسد بلکه نمی‌تواند مرد را هم به این تعالی برساند. وی به‌طور کلی نقش تعالی را از زن سلب می‌کند و بیان می‌دارد که زن نمی‌تواند اصلاً مولد فضیلت باشد و معتقد است که زن در طبقه مجانبین و سفها و در واقع در طبقه محجورین قرار دارد و هیچ‌گاه نیز قادر به ورود به طبقات دیگر نمی‌باشد و یا در تعبیر دیگری که کانت مطرح می‌کند صریحاً زن را شهروند منفعل معرفی می‌کند. در نگاه کانت زن صرفاً به‌عنوان یک‌نهاد برای تولید نسل معرفی می‌شود و معتقد است که حقوق اساسی و شهروندی در طبقه دوم به زن تعلق پیدا می‌کند پس خانواده نمی‌تواند به‌وسیله زن به آن جایگاه برسد و اگر خانواده به موفقیت‌هایی دسترسی پیدا می‌کند به دلیل مرد قدرتمند و مرد نافذ و مرد آگاه می‌باشد.

در دیدگاه‌های افرادی که نگاه جامعه‌شناسانه و یا فلسفی به بحث دارند، مانند دیدگاه‌های پیازه و یا اریکسون و فروید بازهم در فلسفه تشکیل خانواده، زن جایگاهی ندارد و خانواده صرفاً بستری برای این است که نسل و جامعه بماند؛ اما هنگامی که به اندیشه‌های بزرگان دین و اندیشمندان و آموزه‌های دینی خودمان نظر می‌افکنیم خانواده را یک پیمان معرفی می‌کنند و از آن به‌عنوان یک میثاق یاد می‌کند. در لسان حقوقی هم هرچند بیان می‌کنیم نکاح از عقود لازم و مستحکم است ولی به تعبیر قرآن علاوه بر اینکه بایسته‌های حقوقی در دل واژه نکاح وجود دارد ولی میثاق است و باید ابزار و ادوات و شرایط و بسترهایی فراهم گردد تا به استحکام دست‌یابد. میثاق یعنی بسیار ناگسستگی و این قدر محکم که اصلاً گسسته نمی‌شود و متفاوت از شرایط کنونی است که جوانان بسیار راحت عقد می‌کنند و بسیار راحت نیز این پیمان را گسسته می‌کنند. در این دیدگاه خانواده صرفاً مولد نیست و دارای سه کارکرد اصلی است. خانواده مأمن و مکان امنی است برای اینکه :

۱- اعضای خانواده بتوانند ارضای نیازهای عاطفی داشته باشند و از نظر عاطفی اقیان شوند. در متون حقوقی و فقهی ما کارکرد اساسی برای تشکیل خانواده این است که افراد به تکامل فکری و روحی و اقیان عاطفی برسند.

۲- کارکرد دوم خانواده تأمین نیازهای جنسی و غریزی اعضای خانواده و زوجین است.

۳- تولید نسل به‌عنوان کارکرد سوم خانواده در این رویکرد بیان شده است. خانواده بدون فرزند ممکن است که خانواده خوب و مستحکمی باشد

ولی قادر به انتقال عنصر بصیر بودن و عالم بودن به نسل بعدی نبوده است. خیلی از خانواده‌ها هم هستند که فرزند ندارند ولی به گونه دیگری این تعالی را منتقل می‌کنند حال یا با پذیرش سرپرستی و یا به گونه‌های دیگر.^۱

مبحث دوم که در قسمت مبانی خانواده باید به آن پرداخته شود، بدیل داشتن و یا نداشتن خانواده است. گاهی خانواده را به عنوان یک نهاد اجتماعی می‌بینیم که کارکردهای خودش را دارد بر فرض که این کارکردگاری را بپذیریم، باید ببینیم که آیا خانواده دارای یک بدیل می‌باشد و یا خیر. این موضوع بسیار مهم می‌باشد چرا که اگر قائل به این نظر باشیم که خانواده دارای بدیل می‌باشد، در آن صورت خانواده مرجح است ولی اگر به این نتیجه رسیدیم که خانواده اصلاً بدیلی ندارد در آن صورت سیاست‌های ما تغییر می‌کند. امروزه بر اساس تعالیم مکاتب فکری که توسط اومانیست‌ها مطرح می‌شود روابط زن و مرد آزاد است البته در یک چارچوب خاص. این چارچوب بسیار ساده است و عبارت است از اینکه هنگامی که زن و مردی قصد ایجاد رابطه دارند، نباید منجر به اضرار و ایدای دیگری شود و بنابراین حداقل هنجارهای مسلم و قوی اجتماعی باید رعایت شود. در اینجا خانواده یک ساختار ترجیحی خواهد داشت یعنی بهتر این است که این گونه باشد پس خانواده اولاً بدیل دارد و بدیلش در ادبیات غربی آزاد است و خانواده تنها یک مرجح می‌باشد، یعنی ترجیح

۱ - مصاحبه اختصاصی با خانم دکتر فائزه عظیمزاده توسط پژوهشگر

دارد که افراد خانواده تشکیل بدهند. هم‌چنین لازم به ذکر است که در این دیدگاه، خانواده از چهره دینی خودش که بر اساس یک قرارداد دینی شکل می‌گیرد به یک رابطه آزاد شکل می‌گیرد. پس خانواده مرجع است و نسبت به سایر بدیل‌هایی که در مقابلش وجود دارد ترجیح دارد.

بانگاهی به ادبیات اسلامی و حقوق اسلامی به این نتیجه نائل می‌شویم که بنیان این مبحث با نظام غربی متفاوت می‌باشد و وضعیت نظام اسلامی ما به مانند آنان نمی‌باشد.

در واقع با نگاهی به آیه ۵ سوره مومنون « وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ » متوجه این مسئله می‌شویم که نگاه اسلام با نگاه غرب در این موضوع متفاوت می‌باشد. در نگاه اندیشمندان غرب، حافظونی وجود ندارد و شما باید صرفاً تعدی نکنید و وظیفه حفاظت ندارید، صرفاً لازم است که تعدی نباشید و در بقیه مسائل آزاد می‌باشید. بنابراین بر مبنای اتخاذ هر کدام از این دیدگاهها، احکام بار شده بر آن نیز متفاوت می‌گردد چرا که بر فرض مثال در رویکرد اول دیگر طلاق جایگاهی ندارد؛ چون نیازی به طلاق نیست اگر خانواده ترجیحش بر رابطه آزاد است چرا دیگر طلاق بگیرند. یک زندگی را با حداقل‌هایی تشکیل می‌دهند و حتی با انگیزه‌های حداقلی و بقیه خواسته‌هایشان را از طریق بازار آزاد تأمین می‌کنند. ولی در ادبیات اسلامی قطعاً طلاق لازمه سیستم است. آنچه مهم است مدیریت طلاق است. بنابراین بر طبق دیدگاه اسلام خانواده در بستر جامعه اسلامی به‌گونه‌ای تعریف می‌شود که بدیل ندارد. بنابراین اگر رویکرد به خانواده ترجیحی گردید تخطی از آن موجب مسئولیت‌های متعدد با سطوح گوناگون مسئولیت خواهد بود؛ سطوح کیفی یک و دو، سطوح اخلاقی و

سطوح آدابی و همه این‌ها باهم کمک می‌کند که هسته ارزشی خانواده بماند.

در سطوح کیفری یک، برای حمایت از خانواده به عنوان یک نهاد اجتماعی سه جریان وجود دارد. زنا با محارم یا زنا با محصنه یا زنا با عنف سه موردی است که مجازاتش اعدام است یعنی سخت‌ترین کیفر. زنا با محارم یعنی محرمیت یک ارزش است؛ زنا با محصنه یعنی متأهل بودن یک ارزش است و زنا با عنف یعنی عدم زور گفتن نیز یک ارزش است. در کیفری سطح دو بیان می‌شود اگر دو نفر آزادانه حتی با رضایت خانواده‌هایشان در چارچوبی قرار بگیرند که قصد رعایت‌کردن قواعد و هنجارهای حقوقی را نداشته باشد، زنا می‌باشد. تفاوت این مورد با مورد اول این است که در زنا اول عقل بر موضوعات بیان شده دلالت بر این ممنوعیت می‌کند ولی در زنا با رضایت، دو نفر رضایت دارند ولی نمی‌خواهند ملتزم به لوازم شوند. عقل در این خصوص حکمی نمی‌کند و صرفاً حرمت آن با آیات و روایات ثابت می‌شود.

در سطح دوم که سطح اخلاقی است به دلایل اخلاقی بیان می‌شود که اختلاط زن و مرد مشکل دارد و سطح سوم بحث آداب است. آداب در حقیقت روش‌های رفتار است. آداب زینت اعمال است و اخلاق قاعده عمل است. در این سطح، دولت‌ها سعی می‌نمودند که از طریق تقویت ایمان و تقویت اخلاق دینی کاری کنند که مردم خودشان به پایبندی خانواده و به لوازم آن التزام داشته باشند- التزام در مقابل الزام است الزام به معنی اجبار دیگری به انجام کاری می‌باشد اما التزام بدین معناست که خود فرد، فارغ از حوزه اجبار به این امر پایبند است- سوال اصلی که در این قسمت

مطرح می‌شود این است که در جامعه ما چه اتفاقی افتاده است که التزامش از بین رفته است؟ و آیا می‌توانیم به جای التزام الزام را از طریق دولت جایگزین کنیم؟ این موضوع دقیقاً همان اتفاقی است که در جامعه امروز رخ می‌دهد؛ یعنی خانواده سنتی ما یک خانواده ملتزم به اخلاق و آداب بوده است این التزام امروز رنگ‌باخته است و حال برای بازگرداندن مردم به وجه اولیه الزام را جایگزین التزام می‌نماییم. بنابراین از مبانی این سیاست‌ها این انتظار می‌رفت که بستری برای هرچه بی‌بديل نمودن خانواده در جامعه می‌نمود که این اتفاق حاصل نگردید.

سوال دیگری که در اینجا مطرح می‌شود این است که آیا دولت می‌تواند جایگزین مناسبی بجای التزام خانواده‌ها باشد و آیا دولت می‌تواند تمامی خلأهای بوجود آمده در ساختار فرهنگی ما را جبران نماید. این موضوع نیازمند تحقیق مستقلی در این خصوص می‌باشد و البته باید به این موضوع توجه داشته باشیم که نتیجه دخالت دولت در این حوزه قدرتمند کردن دولت است در صورتی که بنیان خانواده بر التزام است و دولت باید زمینه این التزام را فراهم کند. بنابراین نکته اساسی‌ای که در حوزه مبانی باید مورد بررسی قرار گیرد این است که نسبت دولت با خانواده چیست که متأسفانه این موضوع در این سیاست‌ها مورد فراموشی واقع شده است.

موضوع دیگری که در خصوص سیاست‌ها باید بیان گردد این است که سیاست‌ها فاقد مدل می‌باشد، برای مثال هنگامی که گفته شده است باید با تجمل‌گرایی مبارزه کرد، بیان نشده است که بر اساس چه الگویی مبارزه کنیم؟ اولویت‌هایمان کدام است و یا اینکه پایه نظری‌مان چیست؟

خلاء دیگر این سیاست‌ها در حوزه مبانی این است که بیان نگردیده است که مدل اجرای این سیاست‌ها در جمهوری اسلامی ایران با توجه به نقشی که مردم، دولت و نهادهای مردم نهاد و روحانیت دارند چیست. ما چه مدلی را برای به اجرا درآوردن آن سیاست‌ها می‌خواهیم ارائه بدهیم؟ که برای پاسخ‌دهی به این مسئله نیازمند بحث فلسفی و بیان مدلی اجرایی و مفهومی هستیم.^۲

تشریح بندهای سیاست‌های کلی خانواده ابلاغی مقام معظم رهبری:

مبانی سیاست‌های کلی خانواده در فوق بررسی گردید. در این قسمت به تحلیل و بررسی تمامی محورهای ابلاغی خواهیم پرداخت.

ماده ۱: ایجاد جامعه‌ای خانواده محور

در این سیاست‌ها، امری که چشم‌گیر است و به عنوان ماده اول هم ذکر شده، این است که هویت خانواده را به عنوان هویتی تربیت‌کننده و آرامش‌زا و کانونی که روابط زوجین در آن شکل می‌گیرد و فرزندان تربیت می‌شوند، معرفی کرده است. خانواده بر طبق این بند بهترین جایگاهی است که فرزند باید در آن تربیت شود و افراد در آن به رشد و تعالی برسند؛

^۲ - مصاحبه اختصاصی با آقای دکتر محمود حکمت‌نیا توسط پژوهشگر

نه اینکه مانند آنچه خانواده‌های کلان‌شهرها امروز با آن مواجهند، به عنوان خانوار و یا چهاردیواری‌ای معرفی شود که افراد تنها در آن بخواهند. در حقیقت خانواده باید جایگاهی با حفظ این ارکان و عناصر هویتی باشد؛ آرامش‌زا باشد، مکانی برای تربیت و نشو و نما افراد باشد. این نقطه شروعی است برای آنکه در برنامه‌ها به حفظ آنها فکر کنیم و در سیاست‌ها، تمام برنامه‌هایی که به این جایگاه ضرر می‌زنند را کم کنیم.

ماده ۲: توجه به محوریت خانواده در تمام برنامه‌ها و سیاست‌ها

موضوع دیگری که در سیاست‌ها قابل توجه است، محوریت خانواده در برنامه‌ها و نظامات و ساختارهای متعددی است که ممکن است در نگاه اول ارتباط آنها با خانواده هم مشخص نباشد. به عنوان نمونه مقام معظم رهبری به نظام مسکن و شهرسازی اشاره داشتند؛ یعنی شهرسازی با خانواده‌محوری متناسب باشد مثل اینکه در شهرسازی حتماً فضاهایی برای اجتماعات و همبازی خانوادگی و تعامل اعضای خانواده در نظر گرفته شود؛ اینکه فاصله مدرسه مناسب با محل زندگی به اندازه‌ای دور نباشد که بچه دو ساعت در راه باشد و زمانی که به منزل می‌رسد حوصله با خانواده بودن را نداشته باشد، این موضوع خود نشان‌دهنده عدم تناسب فضای شهری با نظام خانواده می‌باشد. البته این مسئله در حوزه کار به ویژه حوزه کار بانوان نیز مشهود می‌باشد.

این ماده به ارتقای معیشت خانواده از طریق توانمندسازی اشاره دارد. موضوع مهم دیگر در این ماده رفع موانع ازدواج می‌باشد که این ماده را باید توأم با ماده ۲ و ۳ و ۴ سیاست‌های جمعیت ملاحظه نمود که به بیان تسهیلات برای مادران در ایام بارداری اشاره نموده است.^۳

ماده ۳: مسجد باید مأمنی برای افراد خانواده باشد

نکته‌ای که موجب تمایز سیاست‌های ابلاغی کشور اسلامی ما با سیاست‌های ابلاغی در هر جای دیگری است، ارتباط بین خانواده و مسجد است. مسجد به عنوان یک مؤسسه و نهاد دینی است که مکان انتشار دین و اخلاق است، در نتیجه باید کارزمایی در آن وجود داشته باشد که بتواند افراد را جذب کرده و تحت تأثیر قرار دهد و به عنوان مأمنی برای افراد خانواده باشد. در این خصوص نیازمند اقداماتی ضروری می‌باشیم برای مثال نیازمند بررسی این موضوع هستیم که آیا قدرت جذب جوانان و نوجوانان به مسجد و نگاه‌داشت آنها را فراهم کرده‌ایم و یا خیر و یا چگونه می‌توان بوجود آورد؟ آیا مسجد می‌تواند به زمانی که مرجع آموزش بخش زیادی از مردم بود، برگردد؟

با توجه به کارکرد ارتباط خانواده و مسجد باید بیان داشت که مسجد باید مرکزی باشد که همه گروه‌های اجتماعی را به خود بخواند، اما متأسفانه آنچه امروز در برخی جوامع اسلامی اتفاق می‌افتد تلاشی برای

- مصاحبه اختصاصی به خانم دکتر فائزه عظیم زاده توسط پژوهشگر^۲

انحراف از محور بودن مساجد است و تلاش می‌شود که این محور به جای دیگری مانند مجتمع‌های تجاری و مراکز خرید منتقل شود تا این اماکن جایی برای دیدار مردم با یکدیگر و بحث در رابطه با مسائل مهم زندگی و روابط اجتماعی باشد.

مقام رهبری در ابلاغ سیاست‌های کلی خانواده توجه و اهتمام ویژه‌ای به نقش و جایگاه مسجد داشته‌اند، چرا که مسجد باید مکان عبادت، دیدار، مکان اجرای فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی، بحث و بررسی مشکلات اجتماعی و مسائل سیاسی باشد، بنابراین یکی از اولویت‌های نظام جمهوری اسلامی ایران باید احیای جایگاه خانواده و تحکیم ارتباط این نهاد با مسجد باشد.

هم‌چنین باید به این نکته توجه داشت که جنگ نرم موجب می‌شود که به مرور زمان بر انسان و ارزش‌های او تأثیر بگذارد و در نتیجه شخص به ناگاه خود را با ارزش‌های جدید و نامناسب با ارزش‌های خود ببیند. امروزه بسیاری از جوامع اسلامی همچون ایران، با موج قوی و مستمر تبلیغی از سوی رسانه‌ها، شبکه‌های ارتباطی و تکنولوژی‌های مختلف و همچنین، انتقال ارزش‌های منافی با ارزش‌های اسلامی به صورت مستقیم و غیرمستقیم مواجه هستند.

منظور از جنگ نرم غالباً، انتقال ارزش‌های جدید به صورت غیرمستقیم و از طریق ابزارها و رسانه‌های تبلیغاتی و فرهنگی است که با مرور زمان انسان احساس می‌کند ارزش‌های او تغییر یافته است. بنابراین چالش بزرگی که جوامع اسلامی با آن مواجه هستند، نفوذ الگوی غربی در افکار و اندیشه‌های زنان، فرزندان و مردان جامعه اسلامی است که در نتیجه نفوذ

این هنجارهای نامناسب در میان اعضای خانواده در جوامع اسلامی، دو اصل صبر و فداکاری که از ارکان اساسی تداوم خانواده است، از بین خواهد رفت. غرب از طریق کالاهای مصرفی و طرح موضوعاتی همچون آزادی تلاش می‌کند در اذهان اعضای خانواده در جوامع اسلامی نفوذ کند، بنابراین اگر مسجد با جذب نیروهای متخصص نسبت به این مسائل حساس باشد، می‌تواند برنامه‌ها و طرح‌هایی را برای مقابله با این معضلات و چالش‌ها به کار بگیرد.^۴

ماده ۴: نهضت فراگیر ملی برای ترویج و تسهیل ازدواج

موفق

ماده ۴ این سیاست‌ها ایجاد نهضت فراگیر ملی برای ترویج و تسهیل ازدواج موفق را بیان می‌کنند؛ یعنی اگر ما در جامعه قرار است خانواده‌محور حرکت کنیم، یکی از اصلی‌ترین پایه‌های تشکیل خانواده ازدواج است و البته نه هر ازدواجی، نه ازدواج زود هنگام و نه ازدواج تعجیلی. آن چیزی که در نظام حقوقی تحت عنوان آگاهی‌های پیش از ازدواج و یا آگاهی‌های زوجین و یا آگاهی‌های حقوقی و معرفتی و کفویت بیان می‌کنیم به دلیل برهم خوردن توازن جمعیت و به دلیل برهم خوردن توازن آمار ازدواج

- مصاحبه «طلال عتریسی»، استاد دانشگاه لبنان و رئیس مرکز منطقه‌ای و ^۴ مطالعات سیاسی - اجتماعی این دانشگاه، در گفت‌وگو با خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکتا)

از میان رفته است و بنابراین در جامعه شاهد تصمیم‌گیری‌های نابهنگام و نادرست در بخشی از دختران و پسران هستیم که باعث شده درصدی از این جوانان به خاطر ورود تفکرهای غربی ازدواج نکنند و یا شاهد ازدواج پارتنری، ازدواج سفید، ازدواج بدون قوانین شرعی و عرفی در میان جوانان و البته در میان سوپرستارهای ورزشی و سینمایی باشیم. در بین اقشار مرکزی جامعه باید یک عزم ملی و یک نگاه جامع‌نگر به بحث وجود داشته باشد. ما ازدواج را باید از زوایای مختلف مورد بررسی قرار دهیم. نهضت فراگیر مقرر در سیاست‌ها به معنای بررسی علل ازدواج ناموفق و بررسی معیارهای ازدواج موفق است. فرهنگ‌سازی برای ازدواج موفق، پیشگیری از ازدواج ناموفق، ارائه راه‌حل‌های پیشگیرانه و مقابله با پدیده افزایش نرخ طلاق و تدابیر منطقی و درست برای کاهش سن ازدواج و بالا رفتن سن ازدواج را مدنظر قرار دهیم. آمار سن ازدواج در دختران در شهرهای بزرگ ۲۹ سال و در آقایان ۳۲ سال است و در شهرهای کوچک آمار سن ازدواج دختران ۲۵ و برای آقایان ۲۷ است و تا افراد تصمیم به بچه‌دار شدن نکنند؛ سن باروری اصلی را از دست می‌دهند.

پدیده تسهیل ازدواج این نیست که میزان بسیار اندکی وام داده شود و البته باید باشد اما تمامی راهکارها به این موضوع ختم نمی‌شود بلکه باید بنیانی باشد که از هر طریق از این زوجها حمایت کند.^۵

- مصاحبه اختصاصی با خانم دکتر فائزه عظیم زاده توسط پژوهشگر^۵

تسهیل ازدواج خود منوط به برطرف کردن موانع ازدواج می‌باشد. موانع موجود در راه ازدواج نقش انکارناپذیری در تشویش ذهنی افرادی که قصد ازدواج دارند ایفا می‌کند. هنوز هم ازدواج جوانان یکی از چالش‌های اصلی جامعه ایرانی به شمار می‌آید. جوانانی که ازدواج نمی‌کنند، جوانانی که فرصت ازدواج نمی‌یابند، جوانانی که به خاطر سنت‌های غلط اجتماعی مجبور به خانه نشینی می‌شوند و جوانانی که دوست دارند مجردمانند، همه و همه پدیده مجردبودن را به صورت یک مشکلی عمومی درآورده است که بیشتر خانواده‌های ایرانی با آن مواجه هستند. در این راه باید کوشید که با کنار گذاشتن موانع ازدواج، بهبودی در این امر حاصل نماییم. ازدواج یک حقیقت است ولی متأسفانه این حقیقت ساده از مسیر سهل و بی‌آلایش خود خارج شده و به یک سری آداب و رسوم و تجملات و توقعات زائد و غیرضروری و دست و پاگیر مبتلا شده است. متأسفانه در میان مردم ذهنیت غلطی که حاکم بر آداب ازدواج می‌باشد باعث شده است تا از هر شخصی که قصد ازدواج دارد انتظار داشتن تمامی مایحتاج زندگی، در همان ابتدای زندگی را داشته باشند، که این باور غلط می‌تواند منتج به افسردگی و انحراف جوانان شود. بیکاری، مسکن، خدمت سربازی، بهانه‌جویی‌های پدر و مادر، فقر و تهیدستی تجمل‌گرایی و ادامه تحصیلات از موانع ازدواج می‌باشد که نیازمند تدابیری جدی در این حوزه هستیم.^۶

۶ - کتاب مطلع مهر، دکتر بانکی، انتشارات حدیث راه عشق، ۱۳۹۵، چاپ ۱۳۹۴

در ادامه سیاست‌ها به نفی تجرد در جامعه با وضع سیاست‌های اجرایی، قوانین و مقررات تشویقی و حمایتی، فرهنگ‌سازی و ارزش‌گذاری به تشکیل خانواده متعالی بر اساس سنت الهی اشاره شده است. در همین چند خط نکات مهمی وجود دارد. اولاً جامعه را به سمت ازدواج‌های سنتی الهی و نه سنتی متحجرانه و منطبق با آن چیزی که خداوند بیان کرده است، سوق می‌دهند به گونه‌ای که آن‌ها را به تعالی برسانند. در این بند از سیاست‌ها بیان شده است برای تمامی دختران و پسران در سن ازدواج. این عبارت یعنی یک خط کشیدن روی تعریف سن ازدواج که برخی از خانم‌ها و آقایان حقوقدان مطرح می‌کنند. از نظر اسلام ازدواج شاخص دارد و سن ندارد و ممکن است یک دخترخانمی در ۱۲ سالگی به بلوغ فکری و جسمی برسد و توانایی شوهرداری داشته باشد و یک دخترخانم هم ممکن است در سن ۱۸ سالگی این توان را نداشته باشد.

در قسمت آخر این بند نیز نفی تجرد ارزش‌گذاری می‌شود و این معنا دارد و فرهنگ مجرد زیستن و آن اصالت عزوبتی که کلیساها در جامعه اروپا مطرح می‌کردند و باعث گردید که اروپا به سرایشی جنسی منتهی شود را نفی می‌کند. ما نیز اگر امروز نفی تجرد نکنیم، مجرد زیستن، ما را در یک سرایشی افراط و تفریطی قرار می‌دهد و تعادل جامعه به هم می‌خورد؛ بنابراین در این خصوص نیز باید سیاست‌های اجرایی طراحی شود.

متأسفانه امروز با بررسی قانون کار متوجه می‌شویم که قوانین کار و نظام کارفرما در نظام حقوقی ما با بالندگی خانواده هیچ سختی ندارد و خانم موظف است شغل تمام‌وقت برای زندگی‌اش داشته باشد و البته مسئولین ما هم حاضر نیستند شغل تمام‌وقت برای بانوان را ۳۰ ساعت در

هفته و برای مردان را ۴۰ ساعت در هفته تعریف کنند و چنین بیان می‌کنند که ۳۰ ساعت کار می‌کند و باید حقوق ۳۰ ساعت به وی داده شود. خب در این صورت که فایده‌ای ندارد و دردی از این بانوان دوا نمی‌شود و مجبورند شغل دیگری احراز کنند و همان مقدار از خانواده کم می‌گذارند.

انتهای بند ۴ نیز بحث مبارزه با فرهنگ‌های غیرمتعارف است. چرا باید امروز به ما خبر برسد که در منطقه نیاوران دخترخانم ثروتمند تهرانی با یک سگ ازدواج می‌کند و پدر و مادرش برای او جشن می‌گیرند و بعد پدر و مادر می‌گویند دختر من این را می‌خواهد و چه اشکالی دارد و من به علاقه دخترم احترام می‌گذارم. جدای از مسئله شرعی آن، سؤال این است که چرا مسئله بهداشت و مسئله عقل و تدبیر در جامعه ما از میان رفته و همه پارامترها کنار گذاشته شده است. این بند ما را به سمت معرفت و شناخت و یافتن همسر ایده‌ال سوق می‌دهد.^۷

ماده ۵: تحکیم خانواده

در این ماده به تحکیم خانواده اشاره شده است و به این موضوع اشاره شده است که اگر خانواده بخواهد به عنوان یک فضای خصوصی مستحکم و پایدار باشد، باید تغییراتی اتفاق بیفتد. مقام معظم رهبری بر مسائلی تأکید کردند، مانند رضایت، که طرفین رضایت از پیوند داشته باشند. بحث انصاف که بسیار مهم است و بهترین دلیل است برای آنکه افراد در خانه

۷ - مصاحبه اختصاصی با خانم دکتر فائزه عظیم زاده توسط پژوهشگر

بمانند. بحث دیگر، بحث خدمت به افراد و اعضای خانواده است، نه اینکه این خدمت یک طرفه باشد و یک نفر به همه سرویس بدهد. بحث احترام و مودت و رحمت و اینکه خانواده نهادی است که حتماً باید احترام و محبت در آن باشد؛ اینها همه سرمایه‌های است که اگر از خانواده و تحکیم آن صحبت شود، صدها صدای دیگر بلند خواهد شد.

هدف اصلی و چشم انداز دشمن در جنگ نرم علیه خانواده «فروپاشی و انحراف روابط خانوادگی» است. دشمنان فرهنگی تلاش دارند از طرق گوناگون، بنیان خانواده را متزلزل کنند؛ چرا که پرورش و تربیت دینی از خانواده شکل می‌گیرد. دین از طریق خانواده، آموخته و انتقال داده می‌شود و اساس تربیت دینی، خانواده است؛ لذا دشمن می‌خواهد مفهوم خانواده را ویران کند زیرا تضعیف عنصر خانواده در افراد و جامعه، سبب تضعیف رکن رکین هویت و شخصیت افراد و سرگرمی به امور کم‌اهمیت و مبتذل شده و این امر، نفوذ و رخنه فرهنگی و نهایتاً عملیات «تغییر» را میسر می‌سازد و این دقیقاً نقطه مقابل جایگاه مطلوب خانواده در جامعه اسلامی است.

در ادامه، به طور خلاصه، مهمترین اهداف و راهبردهای دشمن برای رسیدن به هدف «فروپاشی و انحراف روابط خانوادگی»، بیان می‌شود:

راهبردهای کلی و مشترک:

- تغییر خانواده «فعال» که نقش تربیتی و درونی سازی هنجارها را به خوبی ایفا نموده و والدین به طور اثرگذاری عمل می‌کنند، به خانواده «منفعل»

- ترویج اباحه‌گری و بی‌معنی ساختن مسائل حلال و حرام مرتبط با خانواده همچون ازدواج و دوستی‌های نامشروع
- جهانی‌سازی سبک زندگی آمریکایی و ارزش‌های آن و تقبیح سنت‌های صحیح جامعه در خصوص خانواده از طرق گوناگون همچون معرفی مدل زندگی افراد مشهور مثل بازیگران و خواننده‌ها (سلبریتی‌ها) به عنوان الگوی برتر
- گسترش فساد در جامعه، آزادی جنسی زن و مرد و جستجوی کردن نیاز غریزی در غیر خانواده، با هدف بی‌معنی شدن، تشریفاتی شدن و تحمیلی شدن ازدواج و نتیجتاً از بین بردن پشتوانه جنسی تحکیم خانواده
- شبهه افکنی در مورد احکام و عقاید اسلام درباره خانواده، ازدواج، ازدواج موقت، طلاق و...؛ معرفی اسلام به عنوان عامل عقب ماندگی (مثلاً برنامه پرگار بی‌بی‌سی فارسی با موضوع «زن در ایران باستان»
- «بهانه‌سازی» برای ایجاد اختلاف میان اعضای خانواده با گسترش سوءظن نسبت به رفتار یکدیگر، افزایش سطح توقعات از هم، و...
- اولویت دادن به مسائل اقتصادی ظاهری و گسترش رفاه‌طلبی، چشم و هم‌چشمی و مصرف‌گرایی که لازمه آن صرف وقت بیش از حد به این مسائل است، و به تبع آن نداشتن وقت برای آرامش روانی و درک متقابل و ارتباط تنگاتنگ در خانواده

- متعصب نشان دادن جریان‌های اخلاقی و تعریف اعتدال و آزاداندیشی در عدم تقید به شرعیات

خانواده یکی از ارکان هویتی هر انسان است و در صورتی که افراد در خانواده‌های ضعیف به لحاظ هویتی رشد و نمو پیدا کنند، شخصیت ضعیف و قابل نفوذی پیدا می‌کنند. چنین افرادی به خاطر ضعف نفس و ضعف هویتی خود، گرایش بیشتری به مسائل مبتذل و سخیف داشته و کمتر به مسائل کلان و راهبردی سوق پیدا می‌کنند. لذا تضعیف خانواده و به تبع آن تضعیف هویت و شخصیت افراد و سرگرمی به امور مبتذل، موجب سست شدن سد فرهنگی ای به نام «خانواده» و به تبع آن «نفوذپذیری فرهنگی»، و نهایتاً در سطح اجتماعی کاهش پشتوانه مردمی نظام می‌گردد. به همین دلیل، دشمنان فرهنگی با چشم انداز قرار دادن «فروپاشی خانواده»، از راه تکنیک‌ها و تاکتیک‌های گوناگون - خصوصاً از طریق شبکه‌های ماهواره‌ای - در صدد تضعیف نهاد خانواده هستند تا سرمایه اجتماعی و پشتوانه مردمی نظام را تضعیف نمایند.

مقام معظم رهبری در این باره می‌فرمایند: «آن کسانی که می‌خواهند در یک کشور یا جامعه‌ای «نفوذ» پیدا کنند، فرهنگ آن جامعه را در مشت خود بگیرند و فرهنگ خود را به آنها تحمیل نمایند، یکی از کارهایشان، معمولاً «متزلزل کردن بنیان خانواده» است. کما اینکه در خیلی از کشورها

این کار را متأسفانه انجام داده‌اند. مردها را بی‌مسئولیت و زنها را بد اخلاق کرده‌اند.»^۸

راهکار کلی در مقابل جنگ نرم علیه خانواده، طبق بند ۵ سیاست‌های کلی خانواده، عبارت است از: "مقابله مؤثر با جنگ نرم دشمنان برای فروپاشی و انحراف روابط خانوادگی و رفع موانع و زدودن آسیب‌ها و چالش‌های تحکیم خانواده". این راهکار کلی که در عنوان «مصون‌سازی خانواده» قابل تعبیر است، ابعاد و طرق گوناگون دارد. در زیر به طور خلاصه و تیتروار به برخی از این موارد اشاره شده است:

• وضع و اجرای قوانین مربوط به خانواده با رویکردی جامع و سیستمی به این مقوله: اجرای کامل اسناد بالادستی و قوانین موجود، از قبیل سیاست‌های کلی خانواده، قانون تسهیل ازدواج جوانان مصوبه ۱۲ دی ۱۳۸۴، مصوبات بیست و نهمین جلسه شورای عالی جوانان (۲ مرداد ۱۳۸۶)، لایحه حمایت از خانواده، «سیاست‌های تشکیل، تحکیم و تعالی خانواده» شورای فرهنگی اجتماعی زنان شورای عالی انقلاب فرهنگی

• ترویج سبک زندگی ایرانی اسلامی، از پوشش و لباس و خوراک تا مسائل کلان از طریق آموزش و پرورش و رسانه‌ها و ساخت برنامه‌های رسانه‌ای به صورت آفندی و پدافندی

۸ - بیانات مقام معظم رهبری در ضمن خطبه‌ی عقد، ۱۸ اسفند ۱۳۷۶

- معرفی خانواده‌های موفق همچون خانواده نخبگان و شهدا، و الگوسازی از ایشان
- فرهنگ سازی ازدواج آسان و به موقع از طریق الگوسازی‌های رسانه‌ای در فیلم‌ها و سریال‌ها
- تبیین زیبایی «حیا» و رعایت این اصل در تصویرسازی‌های رسانه‌ای از وضعیت مطلوب روابط اجتماعی
- اختصاص تسهیلات ازدواج به زوج‌های جوان
- حرکت‌های خودجوش و مردمی در راستای ترویج و تسهیل ازدواج همچون "طرح تامین جهیزیه آینه شمعدون"
- ایجاد محیط‌های سالم زنانه، برای جلوگیری از اختلاط‌های غیر ضروری
- ایجاد و ترویج محیط‌هایی برای سرگرمی و نشاط خانوادگی
- اجرای قانون ممنوعیت بکارگیری تجهیزات دریافت از ماهواره (مصوبه ۱۳۷۳/۱۱/۲۶)
- افزایش «سواد رسانه‌ای» مردم، خصوصاً نوجوانان
- و...

- اهداف و راهبردهای دشمن فرهنگی در جنگ نرم علیه خانواده، سید محمدعلی^۹
شریعت زاده، اندیش‌کده تبیین، بازی‌مبانی متن در

ماده ۶: ارائه و ترسیم الگوی اسلامی خانواده و تقویت و ترویج سبک زندگی اسلامی-ایرانی

ماده ۶ این سیاست‌ها ارائه و ترسیم الگوی اسلامی خانواده و تقویت و ترویج سبک زندگی اسلامی-ایرانی را با مؤلفه‌هایی بیان می‌کند. به طور کلی باید بیان کرد تا زمانی که فرهنگ اشرافی گری در جامعه ما، در میان دختران و پسران ما وجود دارد نمی‌توانیم به فرهنگ اصلی خود بازگردیم.

مبارزه با مظاهر فرهنگ غربی یکی از سیاست‌های کلی در زمینه تحکیم بنیان خانواده است. از جمله موارد رواج مظاهر فرهنگ غربی در کشور ما طی سالهای اخیر می‌توان به این موارد اشاره کرد:

۱- در بخش مالی و پولی: بانک داری با فرمول‌های رباگونه و تاثیرگرفته از اقتصاد لیبرالی: امروزه ثابت شده است سیستم بانکی کشور ما با استفاده از فرمول‌های بانکداری غربی اداره می‌شود و الزام جدی است که تغییرات اساسی در آن ایجاد شود. یک جامعه اسلامی نمی‌تواند بانکداری آن با روش‌ها و فرمول‌های خارج از فقه اسلامی و غیر الهی اداره شود.

۲- بخش علوم انسانی: آموزش رشته‌های درسی دانشگاهی در بخش علوم انسانی با استفاده از نظریه‌های شرک آمیز تتوریسین‌های غربی مانند؛ جان لاک، جان هابز، فروید، پیازه و خیلی افراد دیگر. همچنین آموزش سبک زندگی غربی از طریق رشته‌های روان‌شناسی غربی در دانشگاه‌ها و مراکز مشاوره خانواده.

۳- بخش تغذیه: رواج انواع مواد غذایی و فست فودها تاثیر گرفته از سبک غذایی غربی‌ها بدون نظارت بهداشتی مناسب و بدون در نظر گرفتن تبلیغات مناسب بومی و اسلامی

۴- بخش لوازم آرایشی بهداشتی و پوشاک: رواج و مصرف حریص گونه لوازم آرایشی، استفاده بی پروا و فراوان از تبلیغات ژورنال‌های خارجی در زمینه‌های آرایشی و پوشاک

۵- بخش فضای اینترنت کشور: رواج بی پروای تصاویر زنان فاسد غربی در اینترنت جمهوری اسلامی ایران، تبلیغ بی محابا با استفاده از انواع تصاویر تبلیغاتی سبک زندگی غربی در سایتهای اینترنتی گوناگون زیر نظر جمهوری اسلامی ایران.

۶- بخش فضای اینترنت کشور: افزایش بی رویه انتشار انواع موسیقی‌های غربی شامل انواع ترانه‌های مستهجن در فضای اینترنت جمهوری اسلامی ایران

۷- بخش فرهنگ عمومی: عدم وجود تجزیه و تحلیل برنامه های گوناگون ماهواره برای مردم و عدم کاهش تاثیرات مخرب اخلاقی و رفتاری این برنامه ها بر دوام و بقای خانواده ها^{۱۰}

در قسمتی از این ماده فرموده‌اند مبارزه با گروه‌های مرجع ناسالم. این جمله بسیار مهم می‌باشد. وقتی از رابرت موردک سؤال می‌کنند ما چگونه می‌توانیم جامعه ایران اسلامی را از هم متلاشی کنیم؟ می‌گوید اگر ما از سه روزنه وارد شویم می‌توانیم ایران اسلامی را به راحتی از هم بپاشیم. در دل خانواده مادر خانواده را نشانه بگیرید و عفت، تقوا، اخلاق، پای‌بندی، تعهد و وفاداری را از مادر خانواده بگیرید تا خانواده مضمحل شود. سیمون دوبوار- لیدر فمیست ها - در کتاب جنس دوم می‌گوید: تا زمانی که کلمه مادری، وفاداری و پایبندی وجود دارد زن به آزادی مطلق جنسی نمی‌رسد؛ یعنی باید این‌ها را له کرد تا خانواده از هم پاشیده شود. رابرت موردک می‌گوید دوم باید نظام آموزشی آنان را تغییر داد. این امر نیز تا حدودی در نظام ما رخ داده است. کتاب‌های درسی، مدل آموزش، سبک درس و نحوه ارائه، شبهه افکنی، ایجاد تردید در نسل جوان، ایجاد انحرافات اعتقادی و مسائلی از این قبیل در نظام آموزشی مان دیده می‌شود. سوم می‌گوید تغییر گروه‌های مرجع و تخریب گروه‌های مرجع سالم. واقعیت مسئله این است که در ابتدای انقلاب دانشمندان، علما و روحانیون به‌عنوان گروه مرجع

- تحقیقات حاصل از پژوهشکده عفاف در خصوص مبارزه با اشرافیت و^{۱۰} تجمل‌گرایی و مظاهر فرهنگ غرب در خانواده. بازیابی متن در <http://www.wefaf.institut.e.ir/fa/News/item/3626>

سالم مقتدای خیلی از آدم‌ها بودند و دشمن به‌گونه‌ای صحنه‌سازی کرد که این تغییر حاصل گردد و به قول امام که در اول انقلاب فرمودند اگر یک دکان‌دار دزدی کند نمی‌گویند همه دکان‌داران دزد هستند اما اگر یک آخوند دزدی کند می‌گویند همه آخوندها دزد هستند. کافی است چند دانشمند علم فروشی کنند و یا چند آخوند دزدی کند و یا چند عالم جاسوس دریابید، نگاه مردم از این گروه مرجع سرد می‌شود، کما اینکه شده است.

واقعیت مسئله این است که اگر به اتاق افراد جوان ۱۴ تا ۱۸ سال بروید می‌بینید که در اتاقشان عکس سوپرستارهای ورزشی یا سینمایی و یا در موبایلشان این عکس‌ها وجود دارد. به این ترتیب مشخص می‌شود که عقاید و رویکردهای مردم و بخصوص نسل جوان تغییر کرده است.

در انتهای بند ۶ فرموده‌اند اصلاح رفتار گروه‌های مرجع؛ یعنی جامعه علمی و جامعه روحانی و جامعه اندیشمندان باید رفتارهایشان را اصلاح کنند. چرا باید جامعه به یک خلاً فرهنگی برسد که الگوی جوانان ما فلان فوتبالیستی باشد که نصف مویش را تراشیده است و یا برفرض مثال تابه حال سه زن گرفته است. چه اتفاقی افتاده است؟ چه خلایق در ذهن وی ایجاد شده است. اینها تماماً مسائلی می‌باشد که در پرتو این سیاست‌ها قابل بحث و بررسی می‌باشد.^{۱۱}

- مصاحبه اختصاصی با خانم دکتر فائزه عظیم زاده توسط پژوهشگر^{۱۱}

ماده ۷: قوانین نباید به صورتی بازنگری شود که خانواده را به سمت فروپاشی ببرد

بحث بازنگری و اصلاح و تصویب نظام حقوقی و روبه‌های قضایی در مورد خانواده در این ماده مطرح شده است که ضمن تأکید بر اینکه خانواده خود باید وظایفش را انجام دهد، در عین حال مسئولیت‌های حاکمیتی نیز تعیین شده است؛ چراکه گاهی خانواده دچار مشکلات و مصائبی شده و پای آن به مجامع قضایی باز می‌شود. بنابراین در این صورت نیازمند یک‌سری قوانین حمایت‌کننده و تأمین‌کننده و بازدارنده هستیم و در همه اینها محور اساسی خانواده است و قوانین نباید به صورتی بازنگری شود که خانواده را به سمت فروپاشی ببرد. بالاخره خانواده‌ای که مشکلاتی دارد، باید از آن فشارها و مشکلات خارج شود. حال گاهی این خروج به سمت فروپاشی و اضمحلال نظام خانواده می‌باشد و گاه در صورت انجام تلاش‌های مناسب شاهد بازیابی خانواده باشیم. این دو نوع نگاه است. در هر دو حالت خانواده تحت فشار است، خانواده، وظیفه‌ای بیشتر از گرفتن حق یکی و دادن به دیگری دارد. با نگاهی به سیر و روند قانونگذاری متوجه این موضوع می‌شویم که هر جا که قانون وارد حوزه خانواده شده ضربه اساسی به خانواده وارد آمده است.

به‌طور مثال روبه کنونی در خصوص مهریه کاملاً متفاوت از پیشینه و فلسفه آن می‌باشد. در قرآن کریم از مهریه به صدق تعبیر شده است؛ یعنی نشانه صداقت یک مرد نسبت به یک زن است. نتیجه یکی از تحقیقات در این خصوص حاکی از این امر می‌باشد که هیچ‌کس با رضایت و طیب خاطر مهریه را پرداخت نکرده است. نکته جالب توجه این

تحقیق این بود که برخی شهرهای اهل سنت دادگاهی برای مهریه ندارند ؛ چون یک مبلغی را توافق می‌کنند به‌اندازه توان شخص و فرد نیز پرداخت می‌کند. و این مهریه قابل پرداخت برای وی می باشد. ولی هم اکنون در کشورمان با آمار بسیار زیادی زندانی برای عدم پرداخت مهر مواجه هستیم و این در صورتی است که بر طبق قانون مدنی نکاح دائم بدون مهر نیز منعقد می‌شود. ولی این جنبه فرعی چنان قدرت پیدا کرده است که اصل در حاشیه رفته است. در این خصوص لازم است که از طریق مجلات و رسانه و نشریات و غیره اقداماتی انجام شود که جامعه را به ریشه قرآنی آن سوق دهیم. باید این موضوع مشخص گردد که اصل ازدواج چیز دیگری است ولی آنچه داریم مشاهده می‌کنیم این است که اصل به حاشیه رانده می‌شود. با نگاهی به موضوع طلاق در دین اسلام به این نتیجه نائل می‌شویم که در اسلام طلاق تشریفاتی می باشد تا افراد به راحتی طلاق نگیرند ولی هم اکنون طلاق توافقی شده است و در ظرف دو روز طلاق جاری می‌شود. طلاق تشریفاتی دارای حکمتی بوده است. در مقابل طلاق تشریفاتی نکاحی را می‌بینیم که اصلاً تشریفاتی نمی باشد ؛ ولی هم‌اکنون برای نکاح تشریفات دست‌وپا گیر می‌گذاریم ولی برای طلاق موانع را برداشتیم این در حالی است که در برخی از قوانین کامن لو بیان داشته است که طرفین متقاضی طلاق باید مدتی جدای از یکدیگر زندگی کنند تا طعم طلاق را یک‌بار بچشند، نگاه‌های سنگین اجتماعی را حس کنند اما در کشور ما کسی را که هنوز یک فصل از زندگی مشترک نگذشته به طلاق توافقی سوق می‌دهیم .

یکی دیگر از این موارد در خصوص مهریه می باشد. مثلاً وقتی تعداد زندانیان مهریه زیاد شد، شرط عند الاستطاعه را بیان نمودند. اینکه مبنا و

مأخذ این موضوع کجا می باشد، مشخص نیست که البته موجد مشکلات بسیاری نیز گردیده است. مورد دیگر در قانون حمایت از خانواده (ماده ۱۱ تا ۳۳) می باشد که طلاق (الطلاق اخذ بالساق) را قید زدند تا مرد به راحتی نتواند طلاق دهد لذا قیدمالی گذاشتند ولی از آن طرف درخواست زنان بابت مهریه به صورت لجام گسیخته زیاد شد. از یک طرف برای مردها قید می گذارند و از این طرف برای خانمها هیچ لجامی قرار نمی دهند. که تمامی مثال های بیان شده لزوم پرداختن به بند ۷ این سیاستها در خصوص بازنگری و اصلاح قوانین و رویه قضایی در حوزه خانواده متناسب با نیازهای جامعه می باشد.

در ادامه این بند به نیازها و مقتضیات اشاره شده است. در زمینه نیازها و مقتضیات جدید دوباره می بینیم مشکلاتی هست. مثلاً در مقتضیات جدید باید اشاره کرد که در حال حاضر جد پدری چقدر در خانواده های ما جایگاه دارد، الآن پدرها در خانواده تحکم روی فرزندان ندارند. پس چه طور امروزه خیلی از اختیارات را به جد پدری می دهیم؟ و این مسائل به دلیل عدم تشخیص میان طریقت و موضوعیت می باشد.

در ادامه این بند به بحث حکمیت اشاره شده است. در رابطه با حکمیت در سوره نساء آیه ۳۵ می فرماید «و ان خِفْتُمْ شِقَاقَ» اگر ترسیدید که جای ترس هم دارد چون خانواده محبوب ترین بنا نزد خداوند است و توصیه قرآن این است که همان اول قبل از این که به دادگاه برسید حلش کنید. واژه شقاق جایی به کار می رود که یک حقیقت واحدی به دو چیز تفکیک شود مثلاً ما یک روحیم در دو بدن وقتی می گوئید شقاق یعنی دارد منفک می شود و باید جلوی آن را بگیریم. در ادامه آیه می گوید «یکی از

این طرف و یکی از آن طرف بیاورید و بیایند اصلاح کنند» و یکی از موارد اصلاح می‌تواند طلاق باشد ولی واقعاً باید نیت اصلاح باشد. اگر ما تمام موارد را به ریشه‌های قرآنی‌اش برگردانیم نیازی به این همه ضمانت اجرا از بیرون نداریم. قانون مولود اخلاق است و وقتی اخلاق کمرنگ شد قانون نیز کمرنگ می‌شود. اصل را باید پررنگ کنیم و ریشه‌های اصلی و قرآنی برگردیم. باید بیان کرد که علت اصلی طلاق در مواردی است که ریشه در قرآن ندارد. معیارهای اصلی ازدواج عشق خیابانی شده است. پس ما باید به جای ضمانت اجراها و غل و زنجیرهای بیرونی برگردیم به ساختارها و ریشه‌های قرآنی که در این زمینه نیازمند اقداماتی فرهنگی هستیم که این سیاست‌ها بستری برای اجرای هرچه بیشتر و جدی‌تر این موضوع می‌باشند.^{۱۲}

ماده ۸: ایجاد فضای سالم با رعایت حد و مرزها

جامعه در شکل واقعی‌اش حاصل تعامل دوسویه زنان و مردان است؛ تعاملی که نتیجه‌ای چون شکوفایی و بالندگی یا برآمدی چون سرخوردگی و از هم گسستگی دارد.

خروجی روابط زنان و مردان در جامعه هر چه باشد، برآمده از الگوها و هنجارهایی است که نوع و مرز روابط را ترسیم کرده‌اند. جامعه‌ای که روابط را در بستر سرمایه‌داری تعریف کرده، خطوط قرمز روابط را جایی

- مصاحبه اختصاصی با آقای دکتر حسن فدایی توسط پژوهشگر^{۱۲}

گذاشته که تولید ثروت خدشه‌دار می‌شود و هنجارها را به شکلی سامان داده که در مسیر تولید و مصرف، بهره‌ور باشند. چنین جامعه‌ای افراد را در خردترین تا کلان‌ترین سطوح روابط چنان تعریف کرده است که رضایت‌مندی هر کس از خود، بسته به میزان موفقیتش در بازی سرمایه‌داری و سرمایه‌سازی دانسته شود. در چنین جامعه‌ای روابط آدم‌ها در سایه اصالت سرمایه‌ها معنا پیدا می‌کند و ارزش آدم‌ها در تعاملات براساس نقش‌شان در این چرخه فهمیده می‌شود. چنین ساختاری، زمینه حضور جنسیتی افراد را فراهم کرده و نقش‌های جنسیتی را رونق می‌بخشد. روشن است که گرم شدن ارتباطات در فضای جنسیتی، خود اقتصاد و بازار پررونقی در پشت سر دارد.

در جامعه اسلامی مرز میان زنان و مردان چنان نیست که مسیر تعامل را سد کرده باشد بلکه بر عکس، مسیری مناسب و راهی امن برای این تعامل ارائه داده است. چنین نیست که هنجارهای جامعه فرد را به انزوا و گنج‌نشینی دعوت کند و دستش را از برکت تعامل با دیگران کوتاه کند. در جامعه اسلامی روابط آدم‌ها و تعاملاتشان در بستر رشد، طراحی شده است. ارزش‌ها در تعاملات زنان و مردان به شکلی سازمان یافته که تلقی ابزارگونه از دیگران را کناری می‌دهد و نگاه کمک‌کارانه و خیرجویانه را پیش می‌کشد؛ نگاهی که در آن تلقی افراد از یکدیگر مرزهای جنسیتی را درنور دیده و خواهش‌های نفسانی را به انزوا کشانده است.

با نگاه تحلیلی به رویکرد اسلام به موضوع روابط اجتماعی زن و مرد، به نظر می‌رسد اسلام دو هدف اساسی را از این موضوع دنبال کرده است. هدف نخست، کاهش زمینه‌های روابط جنسی نامشروع در سطح جامعه

است و هدف دوم که از ظرافت بیشتری برخوردار است و جز در قالب بینش‌ها و گرایش‌های معنوی نمی‌توان به درک صحیحی از آن نایل شد، آن است که حساسیت‌های طبیعی موضوع جنس در سطح اجتماعی به پایین‌ترین حد کاهش یابد، به گونه‌ای که این موضوع کمترین مشغله ذهنی را برای مرد یا زنی که وارد عرصه اجتماع می‌گردد، در پی داشته باشد. بدون تردید، برطرف شدن این قبیل مشغله‌های ذهنی و به تعبیر دینی، وسوسه‌های نفسانی، شرط اساسی یاد خدا و گرایش به معنویات است که در نظام تربیتی اسلام جایگاه بسیار والایی دارد و افزون بر آن، به عنوان یکی از ارکان مهم بهداشت روانی در سالم‌سازی نظام اجتماعی نقش بسزایی ایفا می‌کند. بدیهی است که این دو عامل، یعنی یاد خدا و بهداشت روانی فرد نیز به سهم خود تاثیر عمده‌ای بر استحکام روابط زناشویی بر جای می‌گذارند.^{۱۳}

جامعه اسلامی بستر همزیستی و رشد زنان در کنار مردان است و این مهم جز از مسیر تعامل‌های سازنده پیش نمی‌رود. این ساختار مرزهای تعاملات مطلوبش را روی خطوط قرمز خواش‌های نفسانی و میل‌های شهوانی گذاشته و چراغ‌های خودنگهداری و نهی از منکر را همه جا روشن نگه داشته و اهل مسیر زندگی را از خطرهای برحذر داشته است. این بند از سیاست‌های کلی، همه شهروندانش را به حضور و مشارکت در ساخت سعادت اجتماعی برای رسیدن به شهری امن و سلامت دعوت می‌کند؛

- اسلام و جامعه‌شناسی خانواده، حسین بستان (نجفی)، پژوهشکده حوزه و ^{۱۳} دانشگاه، ۱۳۹۰

شهری که نگاهش دور از مرزهای جنسیتی است و مرزه‌ایش مبتنی بر نگاه‌های شخصیتی فرا می‌خواند.^{۱۴}

ماده ۹: حمایت از بیکاران برای دسترسی به اشتغال

پایدار

این ماده از سیاست‌ها در خصوص برقراری حمایت‌های مؤثر از بیکاران برای افزایش توانمندی‌های آنان در جهت دسترسی آن‌ها به اشتغال پایدار می‌باشد. این ماده از سیاست مرتبط با سیاست‌های کلی تولید کلی حمایت از کار و سرمایه ایرانی می‌باشد. باید به این نکته توجه داشت که خرید یک جنس خارجی و آوردن آن به خانه به معنای بیکار شدن یک مرد از خانواده و از میان رفتن بالانس و توازن در آن خانواده می‌باشد.

در سیاست‌های اقتصاد مقاومتی نیز رویکردی جهادی، انعطاف‌پذیر، فرصت ساز، مولد، درون‌زا، پیشرو و برون‌گرا مطرح شده است. در این خصوص باید بیان کنم که به‌واقع تفکر جهادی که در اوایل انقلاب در خصوص ازدواج وجود داشت از میان رفته است. در آن زمان بانوان حاضر بودند که با آقاپسر در یک اتاق زندگی کنند اما هم‌اکنون دخترها انتظار دارند که آقاپسر صاحب و مالک خانه باشد و این سیاست‌ها گامی برای بازگشت به همان تفکر جهادی پیشین می‌باشد و همین امر موجب بروز

- ایجاد فضای سالم با رعایت حد و مرزها، روزنامه همشهری، رضا جوان آراسته،^{۱۴}
کد مطلب: ۳۴۹۷۶۸

دغدغه‌های بیشتری برای جوانان بخصوص پسران را فراهم نموده است.^{۱۵}

رهبر معظم انقلاب حل موضوع رکود و اشتغال از طریق رونق تولید داخلی را از اولویت‌های اصلی و بسیار مهم در بخش اقتصاد برشمرده‌اند و خاطر نشان کرده‌اند که خجالت و شرمندگی نظام از بیکاری یک جوان، از خجالت و شرمندگی جوان بیکار در خانواده خود، بیشتر است، بنابراین باید برای حل این مشکل، اقدامات جدی انجام شود.^{۱۶}

مصوبات متعددی در خصوص حل این مشکل تدوین گردیده است مانند موظف نمودن دستگاه‌های اجرایی در حدود وظایف و اختیارات قانونی نسبت به فراهم سازی امکانات بازاریابی اینترنتی برای خوشه‌های تولیدی و تشویق به مشارکت در روزآمدسازی اطلاعات در این فضا و انجام حمایت‌های حقوقی و قانونی از شرکتهایی که در تجارت الکترونیک برای کسب و کارهای کوچک سرمایه‌گذاری می‌کنند. موظف نمودن سازمان صنایع کوچک و شهرکهای صنعتی نسبت به انتقال تجربه خود در زمینه شناسایی، تقویت و توسعه شبکه‌ها و خوشه‌های تولیدی به دستگاه‌های اجرایی و همچنین حمایت و گسترش مشاغل خانگی در چارچوب قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی - مصوب ۱۳۸۹- و دستورالعمل‌های مصوب آن، از جمله مواردی می‌باشد که در مصوبه دولت برای حمایت و گسترش اشتغال پایدار در کشور بیان گردیده است. با وجود تمام

- مصاحبه اختصاصی با خانم دکتر فائزه عظیم زاده توسط پژوهشگر^{۱۵}

- بیانات رهبری خطاب به سران قوا در ۱۶ خرداد ۱۳۹۵

بیانات و مصوبات و قوانینی که در این حوزه تدوین شده است، اما نیازمند اقدامی جدی در این زمینه می‌باشیم.

ماده ۱۰: فضای کلی سیاست‌ها به سمت بازدارندگی از مشکلات است

این بند از سیاست‌های کلی بیان‌کننده و ترویج دهنده تفکر ازدواج سالم توأم با تداوم می‌باشد. بیان مشاوره ازدواج قبل از نشان از رویکردی پیشگیرانه برای حل اختلاف جزئی میان طرفین و ممانعت از ازدواج‌های ناسامان است. مشاوره‌های در حین ازدواج نیز دارای نوعی رویکرد پیشگیرانه و البته رافع اختلاف دارد.

نظام مشاوره مذکور در بیانات مقام معظم رهبری در واقع تأکید بر موضوع مهمی است چرا که کمک می‌کند افراد تحت یک نظام کارشناسی با فضاهای جدیدی که اطرافشان وجود دارد، آرام آرام به سمت تحکیم خانواده بروند. انسان‌ها نیاز به مشاور دارند و وقتی دو نفر می‌شوند، زمینه برای مسائل و مشکلات بیشتر می‌شود و راهنمایی و مشاوره می‌تواند کمک کند.

در مجموع، فضای کلی سیاست‌های ابلاغی مقام معظم رهبری به سمت پیشگیری از مسائل و بازدارندگی از مشکلات و در نهایت بهینه‌سازی روابط خانوادگی می‌باشد. البته لازم به ذکر است که اقداماتی در خصوص مشاوره پیش از ازدواج، حین ازدواج و در هنگام طلاق و حتی مشاوره‌هایی برای زنان سرپرست خانوار، فرزندان بی‌خانمان، کودکان کار

و حتی فرزندی که توسط والدین خود مورد سوءاستفاده قرار می‌گیرند، توسط نهادهای متعددی صورت می‌پذیرد که به دلیل عدم ساماندهی بهینه به نتایج مطلوب نائل نگردیده‌اند.

ماده ۱۱: جلب مشارکت خانواده برای پیشبرد اهداف و

برنامه‌های کشور

در بند ۱۱ سیاست‌های کلان خانواده به امر تقویت و تشویق خانواده در جهت جلب مشارکت خانواده برای پیشبرد اهداف و برنامه‌های کشور در همه عرصه‌های فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و دفاعی اشاره شده است یعنی به نوعی خانواده در قبال فرهنگ و سیاست و اقتصاد مسئول است و نکته جالب توجه این است که در بند ۲ به محور قرار گرفتن خانواده در تمامی قوانین و مقررات اشاره شده است؛ یعنی همان قدر که ما از خانواده انتظار ایجاد یک حاکمیت صالح داریم همان قدر هم از حاکمیت انتظار داریم که تمامی نیروهای خود را در پاسداشت و حفظ چنین نهادی بسیج کند.^{۱۷}

ماده ۱۲: تأکید بر نقش‌های مردانه و زنانه

ماده ۱۲ بر نقش‌های مردانه و زنانه تأکید دارد که البته این ماده نیز بصورت فوق العاده ای به این موضوع پرداخته است؛ "حمایت از عزت و

۱۷ - مصاحبه اختصاصی با خانم دکتر لیلا سادات زعفرانچی توسط پژوهشگر

کرامت همسری!"؛ الگویی دلچسب برای روابط همسری است و مقام معظم رهبری به کرات به آن پرداخته‌اند و تأکید دارند که خیلی از ستم‌ها ممکن است در خانواده بر زن تحمیل شود و کسی از این ستمی که در خانواده بر زن‌ها می‌شود، مطلع نشوند. این موضوع بسیار مهم می‌باشد و در حقیقت پرده برداشتن از بخشی مهم از معضلات جامعه می‌باشد که بسیاری از افراد حاضر نیستند به راحتی در این خصوص گفتگو کنند.

موضوع دیگر در بیانات رهبری در خصوص حمایت از نقش مادری است یعنی موضوعی که از نظر فمینیست‌ها یک تابو و یک کلیشه می‌باشد، در نگاه رهبر انقلاب این نقش باید تعظیم شود و زنان خانه‌دار خجالت‌زده نباشند.

این مباحث، مباحث بسیار پیش‌روی است و کسی که بخواهد سیاست‌های ابلاغی را درک کند باید این مسائل را در کل منظومه فکری رهبر انقلاب قرار دهد و باتوجه به آنها مطلب را متوجه شود. آنچه در تفکر جامع ولی فقیه مورد توجه است و به آن اشاره می‌شود یک زن قوی و مقتدر و شجاعی است که در عین حال مهربان است و به نقش‌های خانوادگی هم اهمیت می‌دهد و نیازمند حمایت هم است. به نظر روشن است که این سند می‌خواهد با هژمونی جهان مدرن در مورد خانواده مقابله کند، چراکه جامعه مدرن جامعه‌ای لیبرال و فردگراست و این سند، سند خانواده است.

۱۸

- گفت‌وگو با خانم دکتر فریبا علاسوند^{۱۸}

زن در بُعد خانوادگی، دارای نقش‌ها و کارکردهای گوناگونی است. یک خانواده‌ی کامل از سه رکن پدر، مادر و فرزند تشکیل یافته است. بنابراین زن در خانواده می‌تواند دارای این چهار نقش باشد: نقش دختری، نقش همسری و مادری.

در خصوص حفظ نقش مادری و همسری امور متعددی در کشور انجام گرفته است. هم چنین لوایح و قوانین متعددی نیز در این خصوص انجام شده است تا موجب تثبیت جایگاه مادری و همسری در جامعه گردد اما متأسفانه به دلیل عدم اجرایی شدن این طرح‌ها و هم‌چنین عدم انجام کارهای فرهنگی در این زمینه شاهد روندی رو به رشدی در این زمینه نبوده‌ایم.

در این بند از سیاست‌ها به نقش پدری نیز پرداخته شده است. پدری از جمله نقش‌هایی است که پس از به‌حاشیه رانده شدن توسط طرفداران برابری زن و مرد و برخی فمینیست‌ها، دوباره در سال‌های اخیر مورد توجه قرار گرفته است. در سال‌های ابتدایی جنبش فمینیسم و حملات متعدد به خانواده و نهاد آن به منزله پایگاه اصلی ستم بر زنان در سیستم پدرسالاری و سرمایه‌داری، زنان تشویق شدند تا از مردان و ازدواج کردن دور شوند و حتی در حرکتی افراطی، نیازهای غریزی خود را نیز با زنان دیگر برآورده کنند اما در حرکت جدید جنبش زنان به عوض اعلام جنگ و قیام علیه نهادهای مردسالار، تلاش شد تا با گفتگو، کمپین و جنبش‌های اجتماعی به اصلاح از درون جوامع دست زده شود. در این حرکت که نهادهای بین‌المللی نیز از آن حمایت می‌کنند، بار دیگر خانواده و اهمیت آن بازشناخته شد. خانواده به عنوان ویژه‌نهادی که امکان بقا

جامعه و بازتولید آن را از طریق فرآیند اجتماعی کردن فراهم می‌کند و نقش و اهمیت ویژه زنان در این فرآیند، در مرکز توجه قرار گرفت.

این بار قابلیت‌ها و ویژگی‌های خاص زنان به عنوان عرضه‌کنندگان عاطفه و مراقبت به تصویر کشیده شد و ادامه این روند را نیازمند توجه به زنان و خواست‌های آن‌ها دانست. با تصویر دشواری کار زنان در نقش مادری و همسری، آن‌ها نیازمند همراهی معرفی شدند. اشتغال، تحصیل، انجام فعالیت‌های فرهنگی در خارج از خانه، ترویج و تبلیغ تنوع‌گذاختن اوقات فراغت از جمله کلاس‌های ورزشی، رواج مسافرت‌های زنانه، گسترش و اشاعه مکان‌های تفریحی زنانه چون پارک‌های بانوان و لزوم رسیدگی به خود و صرف اوقاتی در تنهایی فارغ از مسئولیت‌هایی چون همسری و مادری سبب شده است که زنان نیازمند حضور مردان در امر خانه و فرزندداری باشند. بنابراین نقش پدری نه به واسطه اهمیت نقش پدران در امر تربیت فرزندان، بلکه به عنوان امر تبعی مورد توجه است؛ همان‌گونه که پیش از این نیز به دلیل معرفی آن‌ها به عنوان عامل ظلم به زنان حذف شده بودند. اکنون نیز به نظر می‌رسد پدران نه به عنوان عامل مهم در تربیت فرزندان بلکه به عنوان همکار و پرستار طلبیده می‌شوند. اگرچه درگیری جدی‌تر پدران در امر نگهداری و تربیت فرزندان از اهمیت بسیاری به‌ویژه در عصر کنونی برخوردار است، اما به نظر می‌رسد اختصاص سهم بیشتر به مردان در امر فرزندداری هم‌چنان به جهت ایجاد فضایی برای دیگر فعالیت‌های زنان است. با عنایت به مطالب پیشین می‌توان بیان داشت که هدف اصلی سیاست‌ها دستیابی به نقش واقعی، اصلی

و اسلامی زنان در چهار قالب خواهری، مادری، همسری، دختری و هم‌چنین برای مردان در چهار قالب برادری، پدری، همسری و پسری می‌باشد.^{۱۹}

بند ۱۳: پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و تزلزل خانواده

این بند از سیاست‌ها یکی از مهم‌ترین و جدی‌ترین مسائلی است که در حال حاضر در بستر اجتماعی رخ داده است و ضرورت پرداخت تمامی قوا به این موضوع برای پیشگیری از این آسیب و هم‌چنین درمان آن از موارد بسیار ضروری و اجتناب‌ناپذیر جامعه کنونی می‌باشد.

مطالعه انحرافات و کجروی‌های اجتماعی و به اصطلاح، آسیب‌شناسی اجتماعی عبارت است از مطالعه و شناخت ریشه بی‌نظمی‌های اجتماعی. در واقع، آسیب‌شناسی اجتماعی مطالعه و ریشه‌یابی بی‌نظمی‌ها، ناهنجاری‌ها و آسیب‌هایی نظیر بیکاری، اعتیاد، فقر، خودکشی، طلاق و... همراه با علل و شیوه‌های پیش‌گیری و درمان آن‌ها و نیز مطالعه شرایط بیمارگونه و نابسامانی اجتماعی است. به عبارت دیگر، مطالعه خاستگاه اختلال‌ها، بی‌نظمی‌ها و نابسامانی‌های اجتماعی، آسیب‌شناسی اجتماعی است؛ زیرا اگر در جامعه‌ای هنجارها مراعات نشود، کجروی پدید می‌آید و رفتارها آسیب‌زا می‌بینند. یعنی، آسیب‌زمانی

- نقش پدری؛ از به‌حاشیه رانده‌شدن تا پذیرش به شکل تبعی، سها خراسانی، انتشار^{۱۹} یافته در سایت مهرخانه با کد خبر ۱۷۴۲۴

پدیده می‌آید که از هنجارهای مقبول اجتماعی تخلفی صورت پذیرد. عدم پای بندی به هنجارهای اجتماعی موجب پیدایش آسیب اجتماعی است.

از سوی دیگر، اگر رفتاری با انتظارات مشترک اعضای جامعه و یا یک گروه یا سازمان اجتماعی سازگار نباشد و بیشتر افراد آن را ناپسند و یا نادرست قلمداد کنند، کجروی اجتماعی تلقی می‌شود. سازمان یا هر جامعه‌ای از اعضای خود انتظار دارد که از ارزش‌ها و هنجارهای خود تبعیت کنند. اما طبیعی است که همواره افرادی در جامعه یافت می‌شوند که از پاره‌ای از این هنجارها و ارزش‌ها تبعیت نمی‌کنند. افرادی که همساز و هماهنگ با ارزش‌ها و هنجارهای جامعه و یا سازمانی باشند، «همنوا» و یا «سازگار» و اشخاصی که برخلاف هنجارهای اجتماعی رفتار کنند و بدان‌ها پای بند نباشند، افرادی «ناهمنوا» و «ناسازگار» می‌باشند. در واقع، کسانی که رفتار انحرافی و نابهنجاری آنان دائمی باشد و زودگذر و گذرا نباشد، کجروی یا منحرف نامیده می‌شوند. این گونه رفتارها را انحراف اجتماعی یا و یا کجروی اجتماعی گویند.

عوامل به وجودآورنده انحراف و کجروی در جوامع مختلف یکسان نیست و مناطق از نظر نوع جرم، شدت و ضعف، تعداد، و نیز از نظر عوامل متفاوتند. این تفاوت‌ها را می‌توان در شهرها، روستاها و حتی در مناطق مختلف و محله‌های یک شهر مشاهده کرد. در هر جامعه و محیطی، سلسله عواملی همچون شرایط جغرافیایی، اقلیمی، وضعیت اجتماعی، اقتصادی، موقعیت خانوادگی، تربیتی، شغلی و طرز فکر و نگرش خاصی حاکم است که هر یک از این‌ها در رفتار افراد مؤثر است.

شهرنشینانی لجام گسیخته، گسترش حاشیه نشینی و فقر، اتلاف منابع و انرژی را به دنبال دارد. حاشیه نشینی در شهرها، با جرم رابطه مستقیم دارد. تنوع و تجمل، اختلاف فاحش طبقات اجتماعی ساکن شهرهای بزرگ، تورم و گرانی هزینه های زندگی، موجب می شود تا افراد غیر کارآمد که درآمدهای زندگی ایشان را کفاف نمی دهد، برای تأمین نیازهای خود، دست به هر کاری هر چند غیر قانونی بزنند. از دیگر عوامل محیطی جرم، می توان فقر، بیکاری، تورم و شرایط بد اقتصادی نام برد که بر همه آحاد جامعه، اقشار، گروه ها و نهادها تأثیر گذاشته و آنان را تحت تأثیر قرار می دهد.^{۲۰}

با عنایت به مطالب پیش گفته می توان به این نتیجه رسید که برای عملیاتی نمودن این بند از سیاست‌ها نیازمند انجام پیش مقدماتی هستیم که تا زمانی که این مقدمات و شرایط اجرا نشود نمی توان به شرایط مطلوب مذکور در این ماده دست یافت.

از دیگر مطالب مذکور در این بند پیشگیری از تزلزل خانواده است. درخصوص ضرورت پرداختن به این موضوع باید بیان داشت که افزایش میزان طلاق به تدریج قبح اجتماعی و عرفی آن را کاهش داده و اعتماد اجتماعی را که از مولفه‌های مهم سرمایه اجتماعی است سلب می کند.

- علل و عوامل پیدایش آسیب های اجتماعی و راه های پیشگیری از آن، فولادی، ۲۰
محمد، مجلات معرفت، شماره ۹۱

در خصوص ضرورت پرداختن به بحث طلاق و مشکلات و عواقب ناشی از آن مطالب بسیاری نگاشته شده است و در اینجا به راهکارهایی برای کاهش این معضل اشاره می‌کنیم:

- ضرورت توجه به فلسفه طلاق، علت تشریع آن در احکام اسلامی و نیز سیاست کلی و رویکرد قوانین اسلامی در جهت تأخیر طلاق و عدم سهولت آن، بازنگری در مجموعه قوانین و مقررات و تنظیم آیین دادرسی‌های ویژه در این زمینه را ایجاب می‌نماید.

- بازنگری در قوانین مربوط به طلاق براساس موازین اسلامی و تأکید بر اجرایی شدن قانون حمایت از خانواده به ویژه مواد مربوط به « مراکز مشاوره خانواده » پیش از طلاق .

- به منظور پیشگیری از این آسیب‌ها، تدوین، تصویب و اجرایی سازی «پیوست خانواده» به منظور استانداردسازی «خانواده محوری» در کلیه شئون جامعه ضروری است.

- تشکیل نهاد فرا قوه ای « مرکز عالی خانواده» به منظور هم افزایی قوای سه گانه و سایر مراجع فعال در حوزه خانواده ، مهندسی و مدیریت راهبردی نظام خانواده در ایران (نقشه راه خانواده اسلامی) قابل طرح و بررسی دقیق و جدی است.

- لزوم بررسی آسیب‌های خانواده را در مراحل ذیل: ۱- تشکیل خانواده (پیشگیری از آسیب‌های ازدواج)، ۲- تحکیم و تقویت خانواده (کنترل و کاهش طلاق و انحلال خانواده) ، ۳- تعالی و

تکامل خانواده (پیشگیری از تضعیف کارکردهای مطلوب و ایده آل خانواده)

- قداست نهاد خانواده و بی بدیل بودن آن در جامعه ایرانی ، افزایش آگاهی نسبی جوانان و خانواده ها در مسائل زناشویی و جنسی، وجود زمینه مناسب برای انتقال تجربیات زندگی از سوی والدین به فرزندان و مشارکت خانواده ها در تامین نیازهای اقتصادی و مادی زوجهای جوان به هنگام ازدواج را ایجاب می کند.

- افزایش پایبندی به مذهب و اعتقادات دینی در زنان و خانواده ها، بالا بردن روحیه احسان و ایثار در زنان کشور، افزایش گرایش خانواده ها به استفاده از مشاوره در مسایل مختلف زندگی، تعهد زنان ایرانی و مسلمان در حفظ عفت و پاکدامنی

- بالا بردن باور عمومی زنان و خانواده نسبت به عواقب آسیب های اجتماعی، حساس کردن مردم نسبت به آسیب های اجتماعی به ویژه در خصوص زنان و دختران، وجود اعتماد ، اتکا، تشریک مساعی و همکاری متقابل بین اعضای خانواده با یکدیگر از جمله این موارد هستند.^{۲۱}

- مصاحبه اختصاصی با خانم فریبا حاجی علی، رئیس کارگروه پیشگیری از طلاق و آسیب‌های خانواده قوه قضائیه توسط خبرگزاری فارس، قابل بازیابی در <http://www.farsnews.com/printable.php?nn=۱۳۹۳۰۴۰۳۰۰۰۵۸۱>

ماده ۱۴: حمایت حقوقی و اقتصادی و فرهنگی از زنان سرپرست خانوار

در این ماده به حمایت‌های لازم از زنان سرپرست خانوار اشاره شده است. البته این بند را باید با بندهای پیشین معنا و تفسیر نمود. همانگونه که بیان گردید اولین رویکرد باید پیشگیری از وقوع طلاق باشد و در مرحله نهایی چنانچه وقوع طلاق گریزی نداشت، باید از افرادی که طعم تلخ این واقعه را به هر دلیلی می‌چشند - حال از طریق طلاق و یا فوت همسر و ... - حمایت‌های لازم انجام شود.

به واقع زنان سرپرست خانوار دارای مشکلات متعددی می‌باشند:

- موانع موجود در خصوص دریافت تسهیلات بانکی از جمله ضامن، یا اخذ وثیقه برای تسهیلات خود اشتغالی، عدم آشنایی تعدادی از زنان با حرفه یا مهارتی خاص، ضعف دانش و مهارت‌های لازم در جهت شناسایی مناسب بازار و ارائه محصولات تولید شده و عدم استقبال و مشارکت در برنامه‌های اشتغال‌زایی برخی از افراد تحت پوشش به دلیل وجود سایر مشکلات و نگرانی‌های موجود در خانواده مثل نگهداری فرزندان، ادامه تحصیل

- موازی‌کاری نهادهای موجود

- عدم وجود کلینیک‌های مددکاری و روانشناسی و مشاوره‌ای در کاهش و یا رفع مشکلات مرتبط با زنان سرپرست خانوار خصوصاً در حیطه‌های روانی، خانوادگی و اجتماعی

- عدم وجود بانک اطلاعات جامع از زنان سرپرست خانوار
- عدم حمایت کافی از مشاغل خانگی در راستای خود اشتغالی
- عدم اجرای بیمه این افراد در سطوح درمانی و اجتماعی و افزایش سهم دولت در حق بیمه
- مشکلات عاطفی
- مشکلات امنیتی
- مشکلات فرزندپروری
- مشکلات تنهایی
- مشکلات ناشی از مزاحمت‌های همسر قبلی

در ادامه ماده ۱۴ نیز موضوعی بحث شده که از اول انقلاب تاکنون کسی در این خصوص صحبت نکرده است و آن هم ازدواج دوم خانم‌ها می‌باشد. ایشان در ماده ۱۴ می‌فرمایند حمایت حقوقی، اقتصادی و فرهنگی از زنان سرپرست خانوار و تشویق و تسهیل ازدواج آنان فراهم نماییم؛ یعنی در خانواده‌هایی که زنان به هر دلیلی سرپرست هستند اولاً حمایتشان کنیم و ثانیاً ازدواج آنان را تسهیل کنیم. چرا در جامعه ما ازدواج دوم یک خانم قبیح می‌باشد؟ این سنت باید شکسته شود و چرا تا آخر عمر یک زن باید مجرد بماند و اگر ازدواج کند با دیدی نادرست به وی نگریسته شود. این موضوع بدین دلیل می‌باشد که نگاه کل‌نگر وجود ندارد؛ چراکه اگر تا آخر عمر مجرد بماند یا خودش می‌غزد و یا یک خانواده را می‌لغزاند و این مهم است و یک زن فطرت و شالوده‌اش این است که به یک مرد تکیه کند که

ستون زندگی‌اش باشد چرا باید خودش در بیاورد و خودش هم خرج کند. در سیاست‌های کلان سلامت در ماده ۳ به ترویج سبک زندگی اسلامی - ایرانی، تحکیم بنیان خانواده، رفع موانع تنش‌آفرین در زندگی فردی و اجتماعی، اشاره شده است. با جمع سیاست‌های تقریر یافته باید بیان داشت که خانواده اگر دارای سلامت روان و سلامت رفتار نباشد رفتار آدم‌ها نامتوازن است. امروزه شاهد این موضوع هستیم که خانواده‌هایی که افراط و تفریط دارند چه در مسائل مذهبی و چه مسائل ورزشی و عاطفی و معاشرت، دارای فرزندان نامتوازن هستند و فرزندان آن‌گونه که باید از لحاظ روح و روان متوازن نیستند.^{۲۲}

بند ۱۵: تکریم سالمندان

سالمندی عموماً با مشکلات ویژه‌ای از جمله بحث‌های سلامتی، معیشتی و تنهایی همراه است. این مسائل گاهی منجر به مشکلاتی در نگهداری از این سالمندان می‌شود؛ تا جایی که برخی خانواده‌ها آن‌ها را به مراکز نگهداری از سالمندان می‌سپارند. سالمندی علاوه بر داشتن ویژگی‌های منفی، دارای ویژگی‌های مثبت بسیاری است و به لحاظ اجتماعی و سیاسی می‌توان بهره‌برداری مثبتی از این جمعیت به عمل آورد. بر طبق تحقیقات انجام گرفته در حال حاضر از هر ۱۰۰ سالمند، ۱۳ نفر

۲۲ - مصاحبه اختصاصی با خانم دکتر فائزه عظیم زاده توسط پژوهشگر

تنها هستند و تنهایی یکی از جنبه‌های منفی سالمندی است که می‌تواند فرد را دچار نگرانی و اضطراب کند.

بنا بر آمار حاصله، چنانچه سن سالمندی را از ۶۰ سال در نظر بگیریم، حدود ۶ میلیون نفر؛ چنانچه از ۶۵ سال در نظر بگیریم حدود ۴ میلیون و ۲۰۰ هزار نفر و از ۷۵ سال حدود ۲ میلیون نفر از جمعیت کشور را سالمندان تشکیل می‌دهند. حدود ۵۱ درصد از جمعیت سالمندان بالای ۶۰ سال را زنان و ۴۹ درصد آن را مردان تشکیل می‌دهند. بیشترین سالمندان در استان گیلان زندگی می‌کنند؛ تا جایی که لقب پیرترین استان را با ۱۱ درصد سالمند به خود اختصاص داده است.

سالمندان دارای مشکلات متعددی می‌باشند. از جمله این مشکلات عبارتست از:

- تنهایی و بی‌پناهی در سالمندان بخصوص در زنان سالمند زیرا وفاداری در آنها بیشتر است و معمولاً پس از فوت همسرشان ازدواج نمی‌کنند.

- مجهول‌الیه بودن برخی از سالمندان: آمارها بیانگر این موضوع هستند که در مراکز نگهداری ۱۳ هزار مورد مجهول‌الیه داریم. این‌ها کسی را برای مراقبت ندارند و باید تحت نظر مراکز باشند. در جمعیت سالمندان حدود ۳ هزار نفر مجهول‌الیه هستند. البته مجهول‌الیه به این معنا نیست که واقعاً کسی را نداشته باشند بلکه کسانی هستند که رها می‌شوند و حکم قضایی مبنی بر نگهداری آن‌ها دریافت می‌شود و ممکن است بعضاً بدسرپرست باشند. البته آمارهای ایران در زمینه تنهایی سالمندان نویدبخش است؛ یعنی ۱۰ درصد سالمندان تنها زندگی می‌کنند و

۹۰ درصد به‌نوعی با خانواده زندگی می‌کنند، اما سالمندان تنها، آسیب‌پذیر هستند و باید بیشتر به آن‌ها توجه شود.

- اختلالات فشار خون، چربی خون، تغذیه‌ای، دیابت، بینایی و شنوایی، افسردگی، سقوط و عدم تعادل و...

تقویت کانون خانواده، راه‌اندازی بنیاد فرزنانگان، گسترش مراکز روزانه، پیگیری فعالیت‌های شورای ملی سالمندان، آموزش مراقبت سالمندی سالم، گسترش اصول طب سالمندی بین پزشکان مراکز و پزشکانی که به صورت عادی ویزیت می‌کنند از جمله اقداماتی است که بهزیستی در این خصوص انجام داده است.

ارتقای آگاهی عموم جامعه، حساس‌سازی مسئولین در جهت اهمیت سالخوردگی جمعیت، تکریم و سلامت سالمندان، برگزاری روز جهانی سالمند، در نظر گرفتن بسته خدمت سالمندان در برنامه‌های طرح تحول، تقویت ارزش‌های فرهنگی در زمینه مراقبت از والدین و اقوام سالمند در میان جوانان و فرزندان سالمندان، پژوهش و تحقیقات کاربردی در حیطه سلامت از جمله برنامه‌های وزارت بهداشت می‌باشد.^{۲۳}

بند ۱۶: ارتقا سلامت خانواده

در آخرین بند از سیاست‌ها به « ایجاد ساز و کارهای لازم برای ارتقاء سلامت همه جانبه خانواده‌ها بویژه سلامت باروری و افزایش فرزندآوری در جهت برخورداری از جامعه جوان، سالم، پویا و بالنده» اشاره شده است. این بند از سیاست‌ها تداعی کننده سیاست‌های کلی در حوزه جمعیت می‌باشد که متأسفانه اقداماتی عملی در خصوص اجرای نمودن این سیاست‌ها انجام نشد و هم‌چنان مشکلات متعددی در خصوص بارداری و سلامت وجود دارد که عبارتست از:

- شیوع ناباروری در ایران و هزینه‌بر بودن امور پزشکی در این حوزه
- ضعیف بودن برنامه‌های پیشگیری از ناباروری
- عدم دسترسی به پوشش کامل بیمه خدمات ناباروری
- پیگیری ایجاد بستر قانونی مناسب برای اهدای جنین
- عدم ایجاد سیستم ثبت اطلاعات برای بررسی نتایج و عوارض درمان‌ها
- عدم اقدامات اصلاحی در زمینه کاهش علل ناباروری مانند: استعمال دخانیات، ازدواج دیرهنگام، فرزندآوری بسیار دیر زمان، عفونت‌های منتقله از راه تماس جنسی، بهره‌گیری نادرست از تکنولوژی‌های جدید از جمله تلفن همراه و برخی رژیم‌های خاص غذایی ریسک فاکتورهای ناباروری است.

- عدم ارتقای آگاهی، نگرش و بهبود عملکرد جامعه در زمینه عوامل مستعد کننده ناباروری^{۲۴}
- عدم بسترسازی در راستای افزایش بارداری‌های ارادی و خواسته، فاصله گذاری منطقی فرزند آوری، کاهش بارداری های پرخطر و مهار سقط غیرقانونی و غیرشرعی، تامین خدمات باروری سالم و ایجاد زیرساخت های مناسب خدمات بازگشت باروری
- عدم ترویج زایمان ایمن با فرهنگ سازی^{۲۵}

نسبت‌سنجی سیاست‌های کلی خانواده با قوانین و سایر سیاست‌های کلی:

یکی از موضوعات مهمی که در هنگام تحلیل و بررسی مواد سیاست های کلان حوزه خانواده مهم می باشد، توجه داشتن و مدنظر قرار دادن سایر سیاست‌ها می‌باشد؛ چراکه اگر مستقیماً وارد در بحث شویم نگاه سیستمی از بین می‌رود. اگر می‌خواهیم بندهای کلان در سیاست‌های خانواده عملی شود و در دادگاه‌ها و محاکم و یا در تعاملات اجتماعی و در زندگی روزمره اجرا شود و از قالب بحث و کلام خارج شود نمی‌توان به سیاست‌های خانواده به‌صورت جزیره‌ای نگاه کرد و باید یک نگاه کاملاً

^{۲۴} - <http://mehr.khane.com/fa/news/23107>

^{۲۵} - <http://mehr.khane.com/fa/news/23396>

سیستمی داشته باشیم و به همین منظور در این قسمت سایر سیاست‌های مرتبط با حوزه خانواده بررسی می‌شود. از مهم‌ترین سیاست‌های مرتبط با این حوزه سیاست‌های رهبری در بحث جمعیت ۹۳/۲/۳۰ و سیاست‌های کلان اقتصاد مقاومتی در ۹۲/۱۱/۲۹ و سیاست‌های کلی اشتغال ۹۰/۴/۲۸ و سیاست‌های کلی کلان سلامت ۹۳/۱/۱۸ می‌باشد که در امتداد سیاست‌های کلی خانواده باید مورد بررسی قرار گیرد. به‌واقع نمی‌توان سیاست‌ها را به‌صورت مقطعی و جدای از هم بررسی کنیم چراکه یک ارتباط منطقی با یکدیگر دارند.

از طرف دیگر نسبت میان این سیاست‌ها و قوانین مورد بررسی قرار می‌گیرد چرا که سیاست‌های کلی نظام حاوی چارچوب و مبنای جهت‌گیری کلی کشور و قوای حکومتی و تعیین خطی‌مشی اداره حکومت در همه عرصه‌های حکومتی است که همچون حلقه پیوندی بین اصول و اهداف نظام با وظایف دستگاه‌ها و نهادهای حکومتی نقش ایفا می‌نمایند. هدف اصلی این سیاست‌ها ایجاد انضباط در کشور می‌باشد که مشخص‌کننده هندسه کلی نظام نیز خواهند بود. سیاست‌های کلی راهنمایی برای اجرای طرح‌های قوای مختلف کشور محسوب می‌گردد تا در چارچوب آن قوانین و مقررات کشور تدوین و تنظیم و اجرا گردد. بنابراین در این نوشتار به دنبال نسبت‌سنجی میان سیاست‌های کلی خانواده با سایر سیاست‌ها و همچنین قوانین این حوزه هستیم که در جدول ذیل ترسیم می‌گردد.

سیاست‌های کلی مرتبط	قوانین این حوزه	سیاست‌های کلی ابلاغی	بند
- فقدان سیاست‌های مرتبط	فقدان مقرر (صرف اشاره به تحکیم مبانی و روابط خانوادگی و اجتماعی زندانیان در ماده ۲۱۳ آئین نامه اجرایی سازمان زندانها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور مصوب ۸۴)	ایجاد جامعه‌ای خانواده‌محور و تقویت و تحکیم خانواده و کارکردهای اصلی آن	بند ۱
- بند ۲ سیاست‌های کلی	فقدان مقرر در بعد کلی	محور قرار گرفتن خانواده در قوانین و	بند ۲

شهرسازی	- صرف وجود مقرره-	مقررات، برنامه‌ها،
بند ۶ سیاست-	هایی در حوزه مسکن:	سیاست‌های اجرایی و
های کلی	آئین‌نامه حمایت از	تمام نظامات آموزشی،
شهرسازی	تامین مسکن گروه‌های	فرهنگی، اجتماعی و
بند ۳ سیاست	- کم درآمد در شهرهای	اقتصادی به‌ویژه نظام
های کلی	کوچک مصوب ۱۳۸۵)	مسکن و شهرسازی.
مسکن	ماده ۲ و تبصره آن)	
بند ۸ سیاست-	- ضوابط ارائه تسهیلات	
های کلی	ساخت مسکن	
مسکن	آزادگان، جانبازان و	
بند ۱۸	- خانواده شهدا مصوب	
سیاست‌های	۱۳۸۷	
کلی پدافند غیر	- قانون تسهیل ازدواج)	
عامل	ماده (۳)	
	- آئین نامه اعطای	

	تسهیلات مسکن و نوسازی و بهسازی مسکن روستایی مصوب ۱۳۸۵		
بند ۳	فقدان مقرره	برجسته کردن کارکردهای ارتباط خانواده و مسجد برای حفظ و ارتقاء هویت اسلامی و ملی و صیانت از خانواده و جامعه.	- فقدان سیاست- های مرتبط
بند ۴	- قانون تسهیل ازدواج جوانان مصوب ۸۴ - آئین نامه اجرایی	ایجاد نهضت فراگیر ملی برای ترویج و تسهیل ازدواج موفق و	- بند ۲ سیاست- های کلی جمعیت

آسان برای همه دختران و پسران و افراد در سنین مناسب ازدواج و تشکیل خانواده و نفی تجرد در جامعه با وضع سیاست‌های اجرایی و قوانین و مقررات تشویقی و حمایتی و فرهنگ‌سازی و ارزش‌گذاری به تشکیل خانواده متعالی بر اساس سنت الهی	ســاماندهی ازدواج جوانان مصوب ۱۳۸۳ - اصلاح ماده ۶ - اصلاحی آئین نامه اجرایی ساماندهی ازدواج جوانان مصوب ۸۶ - مصوبه شورای عالی اداری راجع به تشکیل صندوق اشتغال ازدواج و مسکن مهر امام رضا(ع) مصوب ۸۵ - آئین‌نامه صندوق اشتغال ازدواج و مسکن مهر امام رضا(ع)
--	---

	<p>مصوب ۸۶</p> <p>- مصوبه شورای عالی اداری در خصوص اصلاح موادی از اساسنامه صندوق اشتغال و ازدواج مهر امام رضاع) مصوب ۸۸</p> <p>- اختصاص مبلغی از محل اعتبار هزینه ای(جاری) ردیف ۵۰۳۸۶۵ با عنوان صندوق اندوخته ازدواج جوانان، موضوع قانون تسهیل ازدواج جوانان</p>		
--	--	--	--

	<p>مصوب ۸۵</p> <p>- اعطای اعتبار برای کمک به ازدواج دانشجویی مصوب ۸۶</p>		
<p>- فقدان سیاست- های مرتبط</p>	<p>فقدان مقرر (صرفاً قوانین جداگانه بدون نظم یکپارچگی میان آنها وجود دارد).</p>	<p>تحکیم خانواده و ارتقاء سرمایه اجتماعی آن بر پایه رضایت و انصاف، خدمت و احترام و مودت و رحمت با تأکید بر: -به کارگیری یکپارچه ظرفیت‌های آموزشی، تربیتی و رسانه‌ای کشور در جهت تحکیم بنیان خانواده و روابط</p>	<p>بند ۵</p>

		خانوادگی.
- فقدان سیاست- های مرتبط	فقدان مقررہ	تحکیم خانواده و ارتقاء سرمایه اجتماعی با تاکید بر فرهنگ‌سازی و تقویت تعاملات اخلاقی.
- فقدان سیاست- های مرتبط	- سیاست‌های مقابله با تهاجم فرهنگی ۱۳۷۹ شورای عالی انقلاب فرهنگی - راهبردها و راهکارهای ارتقای فعالیت‌های سازمان	مقابله مؤثر با جنگ نرم دشمنان برای فروپاشی و انحراف روابط خانوادگی و رفع موانع و زدودن آسیب‌ها و چالش‌های تحکیم خانواده.

	<p>صدا و سیمای ج.ا.ا.</p> <p>مصوب ۱۳۸۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی (ماده ۷)</p>		
<p>- فقدان سیاست- های مرتبط</p>	<p>- راهبردها و راهکارهای ارتقای فعالیت های سازمان صدا و سیمای ج.ا.ا. مصوب ۱۳۸۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی (ماده ۱۷ و ۶)</p>	<p>ممنوعیت نشر برنامه های مخل ارزش‌های خانواده.</p>	
<p>- فقدان سیاست- های مرتبط</p>	<p>فقدان مقرر</p>	<p>ایجاد فرصت برای حضور مفید و مؤثر اعضای خانواده در کنار یکدیگر و استفاده مؤثر</p>	

		خانواده از اوقات فراغت به صورت جمعی.	
- فقدان سیاست- های مرتبط	- قانون تسهیل ازدواج مصوب ۸۴ (ماده ۵)	ارائه و ترسیم الگوی اسلامی خانواده و تقویت و ترویج سبک زندگی اسلامی-ایرانی _____: -ترویج ارزش‌های متعالی و سنت‌های پسندیده در ازدواج و خانواده.	بند ۶
- فقدان سیاست- های مرتبط	فقدان مقررہ	پر رنگ کردن ارزش‌های اخلاقی و زدودن	

<p>- بند ۴ سیاست‌های کلی اصلاح الگوی مصرف</p> <p>- بند ۶ سیاست‌های کلی اصلاح الگوی مصرف</p>	<p>صدا و سیمای ج.ا.ا. مصوب ۱۳۸۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی (ماده ۷)</p>		
<p>- فقدان سیاست-های مرتبط</p>	<p>فقدان مقرره</p>	<p>اصلاح رفتار گروه های مرجع و برجسته سازی رفتارهای شایسته آنها و جلوگیری از شکل‌گیری گروه‌های مرجع ناسالم.</p>	
<p>- فقدان سیاست-های مرتبط</p>	<p>فقدان مقرره</p>	<p>بازنگری، اصلاح و تکمیل نظام حقوقی و</p>	<p>بند ۷</p>

		<p>رویه‌های قضایی در حوزه خانواده متناسب با نیازها و مقتضیات جدید</p>
<p>-بند ۹ سیاست های کلی حقوقی و قضایی</p> <p>-بند ۱۰ سیاست- های کلی قضایی پنج ساله</p>	<p>قانون حمایت از خانواده مصوب ۹۲) مواد ۱۶ تا ۱۹)</p>	<p>حل و فصل دعاوی در مراحل اولیه توسط حکمت</p>
<p>-فقدان سیاست‌های مرتبط</p>	<p>فقدان مقرر</p>	<p>تأمین عدالت و امنیت در تمامی مراحل انتظامی، دادرسی</p>
<p>-فقدان سیاست‌های مرتبط</p>	<p>فقدان مقرر</p>	<p>اجرای احکام در دعاوی خانواده با هدف</p>

		تثبیت و تحکیم خانواده.	
فقدان سیاست‌های مرتبط	فقدان مقرر	ایجاد فضای سالم و رعایت روابط اسلامی زن و مرد در جامعه.	بند ۸
<p>- بند ۱۳ سیاست‌های کلی تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی</p> <p>- بند ۳ سیاست‌های کلی اشتغال</p> <p>- بند ۱۱ سیاست‌های کلی اشتغال</p>	<p>- قانون تسهیل ازدواج جوانان مصوب ۱۳۸۴</p>	<p>ارتقاء معیشت و اقتصاد خانواده‌ها با توانمندسازی آنان برای کاهش دغدغه‌های آینده آنها درباره اشتغال، ازدواج و مسکن.</p>	بند ۹

- بند ۱۲ سیاست های کلی اشتغال			
- بند ۴ سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی			
- بند ۲۰ سیاست- های کلی اقتصاد مقاومتی			
- مقدمه سیاست- های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی			
- بند ۶ سیاست های کلی نظام اداری			
- بند ۲ سیاست‌های کلی شهرسازی			

<p>- بند ۶ سیاست‌های کلی شهرسازی</p> <p>- بند ۳ سیاست‌های کلی مسکن</p> <p>- بند ۸ سیاست‌های کلی مسکن</p> <p>- بند ۱۸ سیاست-های کلی پدافند غیرعامل</p>			
<p>- بند ۴ سیاست‌های کلی جمعیت</p>	<p>فقدان مقرر (صرفاً در ماده ۸ قانون تسهیل ازدواج به تکلیف دولت به این موضوع اشاره شده</p>	<p>ساماندهی نظام مشاوره‌ای و آموزش قبل، حین و پس از تشکیل خانواده و تسهیل دسترسی به آن</p>	<p>بند ۱۰</p>

		بر اساس مبانی اسلامی-ایرانی در جهت استحکام خانواده.	
	(است)		
فقدان سیاست‌های مرتبط	فقدان مقرر	تقویت و تشویق خانواده در جهت جلب مشارکت خانواده برای پیشبرد اهداف و برنامه های کشور در همه عرصه‌های فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و دفاعی.	بند ۱۱
- بند ۳ سیاست های کلی جمعیت	- قانون ترویج تغذیه با شیر مادر	حمایت از عزت و کرامت همسری، نقش مادری و خانه‌داری زنان	بند ۱۲
- بند ۹ سیاست-	- مصوبه افزایش		

<p>های کلی نظام اداری</p>	<p>مرخصی زایمان - کاهش ساعت کار زنان شاغل دارای فرزند خردسال - طرح کاهش ساعت کار زنان با شرایط خاص (عدم تصویب طرح)</p>		
<p>- بند ۱۳ سیاست‌های کلی تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی - بند ۳ سیاست</p>	<p>فقدان مقرره</p>	<p>حمایت از نقش پدری و اقتصادی مردان</p>	

های کلی اشتغال			
- بند ۱۱ سیاست			
های کلی اشتغال			
- بند ۱۲ سیاست			
های کلی اشتغال			
- بند ۴ سیاست			
های کلی اقتصاد			
مقاومتی			
- بند ۲۰			
سیاست‌های کلی			
اقتصاد مقاومتی			
- مقدمه سیاست-			
های کلی اصل ۴۴			
قانون اساسی			
- بند ۶ سیاست			

<p>های کلی نظام اداری</p>			
<p>- فقدان سیاست‌های مرتبط</p>	<p>فقدان مقررہ (صرف ماده ۱۶ راهبردها و راهکارهای ارتقای فعالیت های سازمان صدا و سیمای ج.ا.ا. مصوب ۱۳۸۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی- در خصوص آموزش مسئولیت پذیری)</p>	<p>حمایت از مسئولیت تربیتی و معنوی زنان و مردان</p>	
<p>- بند ۴ سیاست های کلی مبارزه با</p>	<p>فقدان مقررہ</p>	<p>توانمندسازی اعضای خانواده در</p>	

<p>مواد مخدر</p> <p>- بند ۷ سیاست-</p> <p>های کلی مبارزه با</p> <p>مواد مخدر</p> <p>- بند ۹ سیاست-</p> <p>های کلی مبارزه با</p> <p>مواد مخدر</p>		<p>مسئولیت‌پذیری،</p> <p>تعاملات خانوادگی و</p> <p>ایفاء نقش و رسالت</p> <p>خود</p>	
<p>- فقدان سیاست-</p> <p>های مرتبط</p>	<p>فقدان مقررہ</p> <p>(صرف وجود ابلاغ</p> <p>نامه رئیس سازمان</p> <p>بهبیستی کشور در مورد</p> <p>اجرای طرح اصلاح</p> <p>ذات البین و حمایت از</p> <p>خانواده های آشفته و</p> <p>متقاضی طلاق ۱۳۷۷ و</p>	<p>پیشگیری از آسیب</p> <p>های اجتماعی و عوامل</p> <p>تزلزل نهاد خانواده به</p> <p>ویژه موضوع طلاق</p>	<p>بند</p> <p>۱۳</p>

	قانون پیشگیری از وقوع جرم که بصورت بسیار کلی به این موضوع پرداخته است.		
- فقدان سیاست- های مرتبط	فقدان مقرره	جبران آسیب‌های ناشی از آن با شناسایی مستمر عوامل طلاق و فروپاشی خانواده	
- فقدان سیاست- های مرتبط	فقدان مقرره	فرهنگ‌سازی کراهت طلاق	
- فقدان سیاست- های مرتبط	- قانون تامین زنان و کودکان بی سرپرست و آئین نامه‌های اجرایی آن	حمایت حقوقی، اقتصادی و فرهنگی از خانواده‌های با سرپرستی زنان	بند ۱۴

	<p>- مصوبه نگهداری و حمایت از زنان سرپرست خانوار و کودکان بی سرپرست و معلولین... مصوب ۱۳۸۵</p> <p>- لایحه حمایت از زنان سرپرست خانوار</p>		
<p>- فقدان سیاست‌های مرتبط</p>	<p>فقدان مقرره</p>	<p>تشویق و تسهیل ازدواج آنان- زنان سرپرست خانوار-</p>	
<p>- بند ۷ سیاست های کلی جمعیت</p>	<p>فقدان مقرره</p>	<p>اتخاذ روش‌های حمایتی و تشویقی مناسب برای تکریم سالمندان در خانواده</p>	<p>بند ۱۵</p>

	<p>تقویت مراقبت‌های جسمی و روحی و عاطفی از آنان</p>	<p>- فقدان مقررره و اکتفا به عبارات کلی در قانون تشکیل شورای ملی سالمندان (آئین‌نامه اجرایی جزء (۵) بند (الف) ماده (۱۹۲) قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی ، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران)</p>	<p>- فقدان سیاست‌های مرتبط</p>
<p>بند ۱۶</p>	<p>ایجاد سازوکارهای لازم برای ارتقاء سلامت همه‌جانبه</p>	<p>- آئین‌نامه اجرایی قانون نحوه اهدا جنین به زوجین نابارور</p>	<p>- بند ۳ سیاست های کلی جمعیت - بند ۲ سیاست</p>

<p>های کلی سلامت</p> <p>- بند ۳ سیاست -</p> <p>های کلی سلامت</p> <p>- بند ۹ سیاست -</p> <p>های کلی سلامت</p>	<p>مصوب ۱۳۸۳</p> <p>- قانون نحوه اهدا</p> <p>جنین به زوجین نابارور</p> <p>مصوب ۱۳۸۲</p> <p>- قانون تنظیم خانواده</p> <p>و جمعیت مصوب</p>	<p>خانواده‌ها به‌ویژه</p> <p>سلامت باروری و</p> <p>افزایش فرزندآوری در</p> <p>جهت برخورداری از</p> <p>جامعه جوان، سالم،</p> <p>پویا و بالنده.</p>
	<p>۱۳۷۲</p> <p>- تصویب نامه راجع</p> <p>به وظایف دستگاههای</p> <p>اجرایی ذی ربط در</p> <p>خصوص اعمال</p> <p>سیاستهای تحدید موالید</p> <p>مصوب ۱۳۶۹ (بند ۱</p> <p>و ۳ و ۴)</p>	

با عنایت به جدول فوق می‌توان چنین نتیجه‌گیری نمود که نسبت-سنجی میان سیاست‌های کلی نظام با قوانین این حوزه را می‌توان به دو دسته تقسیم نمود:

الف- سیاست‌های فاقد پیشینه سیاست‌گذاری

ب- سیاست‌های دارای پیشینه سیاست‌گذاری

میزان پوشش‌دهی و نسبت‌سنجی میان این دو مقوله در نمودار زیر به تصویر کشیده شده است:

میزان پوشش و عدم پوشش مفاد بندهای «سیاست‌های کلی خانواده» با مجموع قوانین این حوزه

میزان عدم پوشش

با عنایت با مطالب پیش‌گفته مشخص می‌گردد که در بسیاری از مقررهای بیان شده، تحقیقات متعدد و یا قوانین متعددی وجود دارد؛ اما آنچه که لازمه حل تمامی مشکلات می‌باشد اجرای این سیاست‌ها می‌باشد.

سیاست‌های کلی خانواده از سوی مقام معظم رهبری به روسای قوای سه گانه و رییس مجمع تشخیص مصلحت نظام ابلاغ شده است، بنابراین معنای آن این است که تحقق این سیاست‌ها فقط بر عهده قوه مجریه و دولت نیست.

بر این اساس، این امید می‌رود که تمام قوا و مجمع تشخیص مصلحت نظام، مسئولیت‌های خود را در این زمینه بر عهده گیرند و با همکاری، هماهنگی و هم‌افزایی این برنامه‌ها را پیش ببرند تا به هدف نهایی سیاست‌ها که خانواده را واحد بنیادی و سنگ بنای جامعه اسلامی، کانون رشد و تعالی انسان و پشتوانه سلامت و بالندگی و اقتدار و اعتلای معنوی کشور و نظام می‌داند، برساند.

بررسی مبانی و محورهای ۱۶ گانه سیاست‌های کلی
خانواده ابلاغی مقام معظم رهبری

****

پژوهشکده راهبردی سازمان بسیج حقوق‌دانان

مژگان عزیزی

۹۵۰۴۱۵۰۲۰

۹۵/۴/۱۵

نویسنده:

شماره مسلسل:

تاریخ نشر:

